

vett az olasz hadjáratban, hol június 10-én Magentánál kitüntette magát rendkívül merész támadása által. A legkritikusabb pillanatban s lovasságának egyáltalán nem alkalmas területen, vitéz ezrede által a szó szoros értelmében mindent földre vert maga előtt s az ellenséget jó időre annyira összezavarta, hogy az ellenfél részéről erősen szorongatott s már erősen kimerített gyalogság ismét kedvet kapott s a huszárok hősie példáján lelkesülve, újból az ellenségre rontott. Este 7 óra körül lehetett, midőn a Wetzlar, Hartung és Dürfeld dandárok már teljesen elbágydva a megfeszített küzdelemben, ujjelenséges csapatok közelébe meghátráltak. Ekkor Schwarzenberg herceg parancsot adott a támadásra. Edelsheim-Gyulay báró nem várta be a parancsot, hanem fölfogva a kritikus pillanat jelentőségét, maga adott parancsot lovasságának s megtámadták a francziákat. Egész a városnak ellenséges katonákkal megszállott legbelsőbb utcáiba, a Ponte Vecchio di Magentáig előnyomultak a merész huszárok. A huszárezred hősie példája a több órai harcban csaknem teljesen kimerült gyalogságnak is fölszította harckedvét, Edelsheim-Gyulay bárót minden ponton legelő lehetett látni, bátran rontva be az ellenség sorai közé.

Ez alkalommal kevés híja volt, hogy maga a francia sereg főparancsnoka, Canrobert marsal a huszárok kezébe nem került.

Június 24-én Solferinónál szerzett újabb babérokat.

A király e hőstetteiért a Lipótrend nagykeresztjével, később a Mária-Terézia-rend lovagkeresztjével tüntette ki, s 1860-ban csapadandárnokká nevezte ki s 1863-ban lón vezérőrnagy.

1866-ban a poroszok elleni hadjáratban mint az első könnyű lovas-osztály parancsnoka vett részt s vitézül harczolt az emlékezetes königgrätzi csatában. A háború befejeztével altábornaggyá léptették elő, de 1867-ben saját kérelmére számfőnöki állományba tették, melyben 1869 elejéig megmaradt. Ekkor újból szolgálatba hívták s a lovasság főfelügyelőjévé nevezték ki.

Ez állásában megmaradt egész 1874 kezdetéig, a mikor is, jan. 28-án, lovassági tábornokká s Budapestre főhadparancsnokká nevezetett ki. Időközben a király valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot adományozott neki. 1874-ben ő volt a tati lovassági gyakorlatok fővezére, az 1875-iki zárgyakorlatok alkalmából pedig a király külön kéziratában fejezte ki elismerését a kitünő parancsnokló tábornok iránt. Midőn a hadsereg parancsnokságát újonnan szervezték s az öt főparancsnokság helyett az osztrák-magyar monarchiában tizenöt hadtestparancsnokságot létesítettek, Edelsheim-Gyulay bárót Budapestre meghagyták hadtestparancsnoknak. Ezóta Budapest társas életében kiváló helyet foglalt el s köztisztviselői állott.

Az olasz hadjárat után báró Gyulay tábornoknagyi és az osztrák hadak főparancsnoka, ki neki anyai unokabátyja volt, fiává fogadta, s az alatt a föltétel alatt, hogy nevét fölveszi, uradalmi örökösévé nevezte ki. Így lón b. Edelsheim-Gyulay magyar nagybirtokos, honpolgár s tagja a magyar főrendiháznak, melynek ülésein szorgalmasan megjelent. Általában egyre jobban beleéltte magát a magyar viszonyokba, megszerette új hazáját s a lovagias magyar nemzetet, melynek, bár nyelvét elsajátítani nem bírta tökéletesen, polgárává lón s Kronau Friderikával, az egykori hírneves művész-nővel kötött házasságából származott egyetlen fiát, kit a budapesti egyetemen taníttatott, már egészen magyarnak neveltette s magyar nőt, Odescalchi Gyula herceg leányát, Tisza Kálmán unokahugát szemelte ki nejeül.

Tizenkét év óta állandóan Magyarországon lakik s ez alatt részt vett egy társas, mint a közéletben s különösen az árvízveszélyek idejében szerzett magának nemcsak a katonai segélyes gyors kirendelésével, de személyes közreműködésével is kiváló érdemeket, míg neje a jótékony ügyletek tevékenységében fejtett ki nem közönséges buzgóságot.

Egy szóval b. Edelsheim-Gyulay a közös hadseregnek mondhatni az egyetlen magasabb állású tábornoka, a kit, noha sorsa úgy hozta magával, hogy a magyar nemzet elleni hadjáratban kellett kezdenie katonai pályáját, ma már a magunkénak mondhatunk a s ki jó honpolgári érzületének többször adta tanujelét, a legnagyobbat most, midőn később volt fényes katonai pályájának legfőbb csúcspontja, a lemondását benyújtani, semhogly oly irány támogatásához nyujtson segédkezet, melyet sem a trón, sem a magyar nemzet javára szolgálónak nem sugalt lelkiismerete.

E férfias magatartás az, mely Edelsheim-Gyulay tábornokot a magyar nemzet szemében rokonszenvenné teszi.

Ugyanaz a királyi kézirat, mely a parancsnokló tábornok lemondását elfogadja s öt érdemei elismerésére a Lipót-rend nagykeresztjével tünteti ki, — utódjaként gróf Pejacevich Miklós tábornokot és lovassági főfelügyelőt jelöli meg.

Verőcei gróf Pejacevich Miklós 1833-ban született Szlavóniában, az Eszék mellett fekvő Rétfaluban. Atyja, gr. Pejacevich Péter horvát miniszter, majd Horvátország bánja volt. Az ötvenes években kezdte meg katonai pályáját s 1863-ban már a II. Lichtenstein huszárezred élén állt, melylyel 1866-ban az Edelsheim-Gyulay parancsnoksága alatt álló könnyű lovas-osztályban a csehországi hadjáratban vitézül harczolt egész a Gitschin melletti ütközetig, hol egy ágyugolyó szejjel zúzza jobb karját s mint nehézsébe esett a poroszok fogságába esett. De már mindjárt másnap megengedte neki Frigyes Károly herceg, hogy Drezdán keresztül Bécsbe szálltassa magát. Csak Drezdáig birt elmenni, hol összezuport karját amputálni kellett.

E hadjáratban szerzett érdemeiért a III-ik osztályú vaskorona-renddel lón kitüntetve, 1869-ben pedig lovassági dandárnokká s csakhamar vezérőrnaggyá és az uralkodó szárnysegédévé neveztették ki. Mint altábornagy 1874-ben, Edelsheim-Gyulaynak budapesti parancsnokló tábornokká történt kinevezetése után foglalta el ennek eddigi állását, a lovasság főfelügyelőségét, mely minőségében 1883-ban lovassági tábornokká nevezetett ki. Időközben tulajdonosa volt a második dragonos-ezrednek, valóságos belső titkos tanácsosi-rangra emeltetett s az első osztályú vaskorona-rendet nyerte.

Lovassági főfelügyelői állásában buzgó tevékenységet fejtett ki az osztrák-magyar lovasságnak oly nagy sikerrel megindított technikai és taktikai kiképzése és ezzel harcképességének fejlesztése érdekében, úgy hogy e tekintetben külföldi szakferfiak méltánylását is kivívta. A legénység alapos és okoszerű iskolázásán, valamint jó lovassági tisztok képzésén kívül kiváló figyelmet fordított a loállomány javítására. Újjászervezte a budapesti, szegedi és lemergi remonda-avató-bizottságokat. A bécsi lovagló katonai mesteriskola is ő neki köszöni mai alakját és hírnevét.

Pejacevich Miklós gróf a királynak ifjúkori társa s az uralkodó mindig igazi barátsággal viseltetett iránta. Mikor Edelsheim-Gyulay báró pár évvel ezelőtt súlyosan beteg volt, illetékes körök már akkor gróf Pejacevichot szemelték ki utódává, a mint 1874-ben is utóda lett a bárónak a lovassági főfelügyelői állásban. És valamint Edelsheim-Gyulay b., úgy Pejacevich Miklós gr.

is valóságos prototípusa az igazi lovastábornoknak.

Semmi okunk kételkedni benne, hogy az új parancsnokló tábornok a magyar körökkel való érintkezésében szintén azt a magatartást fogja követni, melyet előde követett s melynek czélja a magyar nemzet és a hadsereg között a jó egyetértés és az egymásra utaltság érzületéből folyó barátságos szellem kifejtése.

A BOLOND KIRÁLY.

Bolond volt, azt mondták reá a bölcsek, Bolond volt az az ábrándos király, Ki tüneményes, büszke álmait, Titokzatos lelkének vakmerő Esményeit mind megvalósította; Szívét nem hagyta szomján epedezni, Betöltötte telhetetlen vágyait, Nem fékezte haragját, örömet, Nem fojtogatta vissza, a mit érzett, Érdek, jámborság, illem, számítás Nem volt természetének zsarnoka, Elzárkózott az általt emberektől Hatalma bűvös vesszejével az Elátkozott, bús, társtalan magányban Tündérvilágot alkotott magának, Melynek mesés, csodás, szent rejtékében Majd önfelédtt mámor ködén lebegve, Majd végtelen csüggedtlen tépelődve Élt meg nem értett szívvel, egyedül. Bolond volt, azt mondták reá a bölcsek, S mert nem tudott úgy élni, hogy lemondjon Mindarról, a ki kedves volt neki, Igába hajtsa daczos akarátját, Eltérje megvetett szolgák hízogó Nyájaskodásait és tehetetlen Bánattal nézze, mily dúrván tapossák Szentélye légios költészetét Az önzés elhízott sáfárai: Elszántan inkább a halálba ment. S midőn a hullámsírból kihalszott Halott a márványasztalon hevert, S nem tükröztek dermedt vészei Többé se kint, se átvőtt s domlokán Sötét eszméknek árva nem borongott: Sientségtörő kezekkel a tudósok Agyát feltárták, nyers szabályait Kopott zsinórjával megmérgezték, Foltoskodó poftával körülállták, S kiondák róla az ítéletet, Hogy a boldogtalan király bolond volt!

Bolond volt! Bölcsek ítélet! Életének Megdöbbentő, erőszakos folyása, — Mit hogyha óriás medrű patak Rohania sziklás hegynék fölfelé, S egymásra torlódd hullámmal Sodorná föl a mázsás követet A béroz mára föl, egész az égig, — Oly érthetetlen, természetfölötti, Oly szármaló, regés, Istent kísértő, Hogy a végdőlő, gyarló, törpe ember, Szeszélyesröptét nem bírva követni, Csak annyi mondhat róla, hogy bolond volt!

Bolond volt! Örült! . . . Óh hányan vagyunk Hozzá hasonló örültek, bolondok, A kik gyűlölköz a mindennapit, És a helyett hogy bölcsen, hidegen Olvasva gyűjtenek a pénz rakásra, Bolyongunk völdes éjjel a ligetben, S a tó partjálázás hévvel szavaljuk Nagy költők szenvedélyes verseit! Hányan vagyunk, kik önként menekülnek Az emberektől bűbájos magányba, Hol Shakspereszellemének edene Kaprázatos verfény glóriáját Sugárzaná reát, alakjait Elénk vezetné éve a valóság, S mi e varázslatok tavaszában Élünk örökké fán, boldogan! Hányan vagyunk kik czélért lelkesedve Repülni vágyunk szebb világ felé, De a kenyérért gadok járma görnyeszt! A kik föllázunk ha a szokás,

A társadalmi rend, a rokoni Segítség, a szerencse főleml S vak hódolattal tisztelt ostobákat, Míg éhen halnak a lángelkűek; De évődünk csak rongyosan, lenézve, Hazátlann, mint esztelen mihasznák! Szeretnők a kufárokat kiűzni A templomokból, a bálványokat Leverni, az igaz képét emelve Oltára; óh szeretnénk fekete Álarca alá takarni minden orezát, Mely undorít, de mégis mosolyogva Kell elfogadnunk a szorongató Kezet, mely megfizet s önző kibérelt Verejtékünkért hálát követel; Meg kell hajolnunk, ha a sors parancsol, S szenvedve, égető keserv kohóján Élesztett szomjúsággal nélkülözünk Kell álmunk üdítő harmatát S mind azt a szépet, főlseget, nagyot, Mi gondolatban százszor a miénk bár, Az életben lelkünknek soha el Nem érhető eszménye, mert bolondok Vagyunk csupán, de nem vagyunk királyok!

Sorsunk közös, boldogtalan király! Mi költők égbe szállunk álmainkért, Te földre hoztad minden álmomat; Mi álmainkat a felhőbe szőjük S illetve lelkünk semmiből teremti A képeletnek mesterműveit; A te rajongó szíved sár-alakban Kívánta mind azt föltámasztani, Hogy életet leheljen, duzzadozzék Fris vértől s végtelen pazar gyönyörrel Áraszon el magányod búvkörében, Mi addig halhatatlan, míg csak álom. S te, a ki el nem tudtad azt viselni, Hogy a mi a tied volt, elvesztéd, S romokba dönték milliók javáért, Mit egymagad magadnak építettél, Te, és mi, kik lelkünk mély tengeréből A drága gyöngyöt milliók diszél Szedjük ki, míg magunk buvár-ruhánk Terhét czipelve sorvadunk a vágytól: Egy véget érünk, — elbukunk csalódva! De óh milyen különböző e vég! Midőn lehulltál, milliók zokogtak, És megrendült esésedől egy ország, Haragok zúgtak, gyász-szolozsma zengett, Zarándokolt a nép ravatalodhoz, S ezren kutatták rejtelmét, különöz Világod néma labirintjeit, Hogy megtalálják ott az összefüggést, A hol te méln, czéltalan csapongtál. Mi eltűntünk majd észrevétlenül! Ha nem találunk egyetlen szívet, mely Dalunkat érte s visszhangozni tudja; Ha minden eszménk, életünk fálkyája, Vértünk fogyasztva, hasztalan világít, Nincs, kit vezessen fénye a sötétben; Ha porban látjuk vágyaink gyümölcsét; Ha a világ gúnyt űz szentségeinkből, Megkoszorúzza a kontárokat, S a mellőzött nagyokra rá nem ismer, — Egyszerre, kimerülten, félton A harcot csüggedve abba hagyjuk, S kifosztott szívvel, koldús-jetegen Lerázunk az élet porát magunkról: A hullámsírból holtan kihalszva Odajutunk a kórház asztalára, Sok ismeretlen korhely, proletár, Parázna, szemyes áldozat közé; Nem fogja senki bölcsek képpel kutatni, Minő bolondság hervasztotta el Idő előtt szívünk virágait, S minő bolondság őt meg oly korán! A közönyös orvos végig hasít Ama késsel, melynek pengéje még Egy kirabolat fősvény vértől izzad; Aztán tovább megy . . . aztán zsákba varnak, Kivisznek a temető zugolyába És beledobnak egy közös gödörbe.

RUDNYÁNSZKY GYULA.

GRÓF FESTETICH GYÖRGY ÉS A MAGYAR HELIKONI ÜNNEPÉLYEK.

A II. József császár halála után keletkező mozgalom csak rövid ideig tartott. A milyen zajos volt az ébredés, mely a sz. korona visszaküldésétől kezdve néhány hónap alatt az egész haza szendergő vágyát lelkesüléssé és buzgalommá emelte: olyan gyors vala e lelkesülésnek és buzgalomnak enyészte. Társadalmi és politikai életünkben mindenütt hanyatlás volt érezhető. A vérmes remények kialudtak s a nemzet újra télenlenségbe süllyedt. Arisztokratáink és gazdag főnemeseink a bécsi salonok társas körében sokkal jobban érezték magokat, mint saját honukban, mely ép oly kevésbé tudta érdeklődésüket fölkelteni, mint a mily mértékben kielégíté azt a német főváros. Nemzetiségünk iránt kevés fogékonyságot mutattak. Örültek ugyan Ferenc császár szives ígéréteinek, hogy az alkotmányt ép-ségben tartja, s a nemesi fölkelésre mindannyiszor készen állottak, de ezen kívül ugy látszott, vajmi kevés kötelezettséget ismernek honuk iránt.

Egy részök érezte a nemzetiség ellanyhulását, a multba menekült a jelen sivárságai elől. Amazok nem gondoltak a jövővel, emezek csak félve tekintettek felé. Amazok az uralkodó ház iránti odaadó ragaszkodással megelégedtek saját nemzetiségükről, ezek annál mélyebben érezték annak reménytelen és szomorú jövőjét.

A tudomány iránt sokkal nagyobb érdek és fogékonyság volt főurainkban, mint a magyar nyelv és irodalom iránt. Egyeseknek, mint Teleki Sámuel grófnak, Perényi és Vay báróknak nagy gondjuk volt a tudósokra. Beregszászi pártfogásukba vették, nem mint magyar nyelvészt, hanem mint nyelvtudóst, kit egy német nyelvű értekezésére (»Ueber die Aehnlichkeit der hungarischen Sprache mit den morgenländischen« etc.) nagy hírbe hozott. A magyar irodalom legkiválóbb képviselői alig találtak olvasókra a fő-ur körökben. Még azok is, kik szívükön viselték a nemzet sorsát, az idegen műveltség hatása alól nem tudtak kibontakozni. Nyelvökben és szokásaikban egyaránt idegenek maradtak. A német irodalmat és költészetet ismerték és tanulmányozták. Gróf Széchenyi Ferenc német verseket irt, gr. Majláth pedig a magyar népmeséket közlé németül. Bécs volt a magyar arisztokrácia központja egészen Széchenyi István föllépéteig. Ott jelent meg a legolvasottabb hírlap, s jött napvilágra a legértékesebb irodalmi munka. A hazai német lapok szintén nagy olvasottságnak örvendtek.

Ellenben az 1790-iki felbuzdulás után keletkezett magyar folyóirataink jó részben megszűntek pártolásihiány és közöny miatt. Az ébredező nyelvmívelő társaságoknak már megalakulása-kor észre kelle venniök, hogy az idő és viszonyok nem kedvezők rájuk. Kik részvételt voltak is nemzetiségök és nyelvök iránt: nem mertek, vagy nem akartak magoktól semmit sem kezdeni. Teleki László leginkább a Kulcsár buzditására tűzött ki jutalmat egy magyar tudós társaság mikénti felállításának megfejtesére, melynek, hir szerint, eredménye volt a Marczibányi-intézet. Mikor később lassankint a haladás iránt mind mélyebben érzett vágyat magokéva tették is: irányadó szerepre senki nem mert vállalkozni. Ősi jogaik és kiváltságaik tisztelgésben tartása mellett a szellemi és anyagi fejlődés gyakorlati kivitele a messze jövőbe helyeztetett.

Irodalmunk terén azonban Révai grammatikai harczi újabb és erősebb lökést adtak a mult század végén megindult mozgalomnak. Kazinczy csakhamar vezére lett a mozgalomnak s a körébe sereglett írók nemzeti nyelvünk és irodalmunk művelése mellett a nemzetiség iránt is mélyebb érdeket gerjesztettek. Íróink küzdelme iránt

azonban lassan emelkedett a részvét, különösen főuraink körében, kik még mindig a császári városhoz tartottak idejök legnagyobb részét, annak műveltségével és nyelvvel táplálkozván.

Nemelyeket azonban mélyen meghatott az ország szomorú helyzete, de önmagokba mélyedve, a körülményeknek mintegy önkéntes átalakulásától várták a haza ügyének jobbra fordulását. »Csak a történetek sorában, nem pedig nemzeti lelkében találók reménységet,« — írja gr. Dessewffy József Kazinczyhoz 1820-ban. A jövő iránti reményt kétségbeesés váltá fel.

E hangulatnak senki sem volt találóbb kifejezője és méltóbb képviselője, mint Széchenyi Ferenc és Festetich György, vér szerint is közeli rokonok.

Sokan idézték s még sokan fogják idézni a Kelet Népé-nek bevezető sorait, melyekben Széchenyi István atyja búskomorságáról és reményvesztett állapotáról emlékezik, s hogy mi volt e szomorú hangulat oka. »Később tudám meg, — írja, — s most tudom, hogy nemzetünk alacsony lételet gyászolta.« Valóban Széchenyi Ferenc gyásza és búskomorsága a nemzet egy tetemes és nagyobb részének gyásza és búskomorsága vala, melynek fekete fátyolát nagy fia, a »legnagyobb magyar« téteté le a nemzettel, hitet és lelkesedést oltra belé.

Festetich György nem volt ily specifikus képviselője hazája közhangulatának. De sokban hasonlított hozzá. Mindkettő rendkívül nevezetes alapítványokat tett. Széchenyi alapját veté meg nemzeti muzeumunknak, Festetich pedig oly mintagazdálkodásnak, mely akkoriban nemcsak nálunk, de az egész művelt világ gazdasági intézetei közt a legelső sorban állt.

Ífjabb korokban mindketten nevezetes méltóságokat viseltek, később a küzdelmes pályát odahagyva, társadalmi állapotainkra fordították tekintetüket, mintegy itt akarva kipótolni a politikai életben hiányzó vezér irányjelölő szerepét.

Festetich György atyja, Pál, kedvencz embere volt Mária Teréziának, kitől a grófi méltóságot kapta. A család ősi fészkeben, Keszthelyen, széles gyümölcsöskerttel, kastéllyal és tisztalokot alapított. Fia, mint akkoriban majd minden nevezetes család gyermeke, a katonai pályát választá, s mint ilyen, a József alatt fejlődöz szabadabb szellem hatása alatt állva, a nemzetiség hajnalodó pirjától lelkesítve, irta alá a báró Graeven huszárezred tisztikarának az 1790-1-iki országgyűléshez benyújtott ama folyamodványát, mely a magyar ezrednek Magyarországra való szállásoltatását, azokban magyar nyelvű tisztok képzését, a szolgálatnak és parancsnak honi nyelven való kiosztását kérelmezte.

A folyamodvány nem talált pártfogásra, és Festetich nem sokára le is lépett katonai pályájáról, melyen jövője, ugy látszik, nem valami kedvező színben tünt fel. Hite lassankint megingott, reménye csüggedezett s ő — visszavonult a közpályától. Néha-néha mégis megjelent a vármegyegyűlésein s 1796-ban hevesen kikelt a nemesi fölkelés ellen, melynek, szerinte, már csak azért sem vala semmi értelme, mivel a franciaia innár a határszeleken még ingerültebben pusztít, ha a tervezett fölkelést hírül veszi. Ez az ellenzéki szellem nem maradt hatás nélkül. Rossz szemmel nézték, s működésének legkisebb terét is gyanu hálózta körül az udvar szemében.

Ekkor öltött György grófban határozott alakot az az eszme, hogy társadalmi újításoknak szenteli életét. A közpályától nem várhatott semmi jót, de azért visszavonultságában sem akart tétlenül élni. Megadással tűrte helyzetét és lemondásban keresett vigaszt, gondolva, hogy előjön egykor amaz idő, mikor a fölötté összehalmazott gyanu eloszlik, mert szándéka tiszta és őnzetlen vala.

Valóban arról sokat lehet vitatkozni, hogy Festetich intézetei elérték-e ama czélt, melyet annyi áldozattal csakugyan el kell vala érniök, vagy téves irányba csaptak: de a annyit el kell ismernünk, hogy szándéka csakugyan tiszta és őnzetlen volt. Nem keresett kegyelmet, pártfogást

AMSTERDAMBÓL: A KIRÁLYI PALOTA.

vagy kitüntetés, de később mindebből bőven jutott neki. Áldozatkészsége azonban nem volt arányban a szellem ama képességével, mely merész pillantással tud jósolni a kezdet nehézségeiből; jótékonyága és szívemessége messzemenetesen elhatározottságtól, mely az egy irányban megkezdett munka folytatásában edződik mennél erősebbre.

Társadalmi ujtásának súlypontja gazdasági intézetekben fekszik, mely akkoriban, kétségkívül, jó hatással volt mezei gazdálkodásunkra.

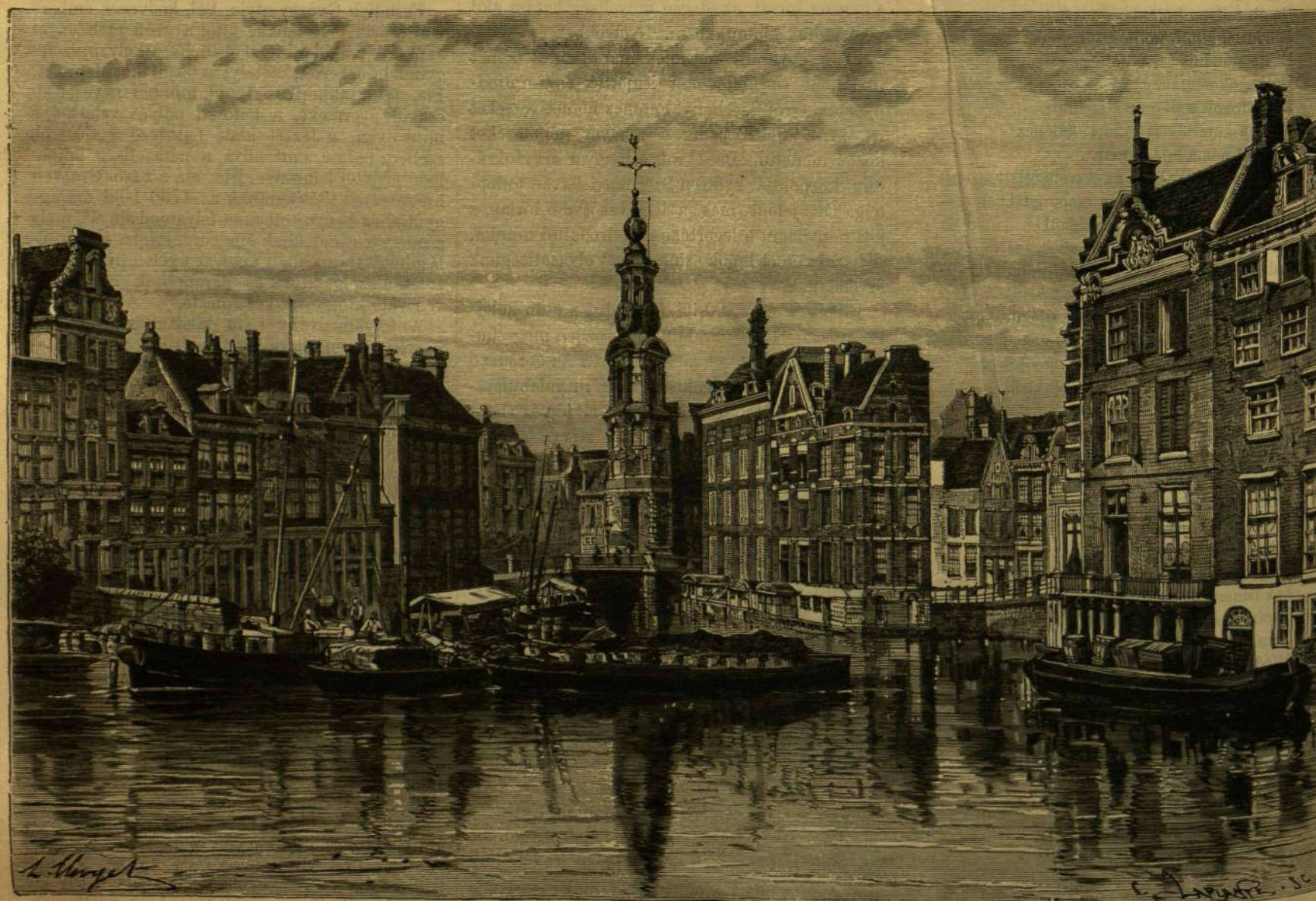
1798. nov. elsején nyitott meg a híres *Georgikon* s lassankint követték az elemi, vasárnapi, gimnázialis, szépirási, rajz-, zene- és énekiskolák, a prístaléum és mérnököképző intézet.

A gróf folytonos összeköttetésben állt a külföldi

nevezetesebb embereivel, Svájc legnagyobb filantropjaival, Pestalozzival és Fellenberggel, az „okszerű gazdálkodás” egyik alapítójával, s a poroszországi Thaerrel. Azonkívül nagyszámú mezőgazdasági írók sereglettek köré.*

Pályázatok tüzetek ki a *Hazai és Külföldi*

* Kelet Népe. 1856. Török J.

AMSTERDAMBÓL: AZ AMSTEL FOLYÓ S A MELLETE FEKŰ UTCARÉSZLETEK.

mely téren nyilatkozik, ápolni. Ezért — mondja a végstrófa —

Míg élünk,
Örökre Néked szentelve lesz szívünk,
Lesz mindenünk,
Nevedet fákra felvesszük,
S képeddel felkésztjük
Kis fanyánkat,
Kalibánkat.

Innen fogva mind több és több főúri vendég látogatá meg Keszthelyt, s köztük az uralkodó ház tagjai is. Ferdinánd, az estei főherceg, mikor nevét a látogató könyvbe beírta, ezt jegyezte alá, mint Döbrentei 1814-ben látta: „Itten láttam egy igazi magyarok böles munkálkodását.”

E dicséret sokban megillette Festetichet. De ő ezzel nem elégedett meg.

A nép nevelését szintén céljával tűzte ki, s áldozatkészsége itt is hatni kívánt. Úgy látszott, mintha egy maga akarta volna mind ama mulasztásokat pótolni, melyek századok hibájából eredtek.

Azonban kezdeményezéseit nagyon jellemzi a gyorsaság és önkényesség. Alig vala a terv kigondolva, már foganatosítása is célba vettetett. Sok volt a grófnak az elzárkózottságból, mely csupán környezőinek itéletén indult a cselekvés terére. Nem hánysá-vetette terveit, annál kevésbé közlötté olyanokkal, kik olykor-olykor utat és irányt jelöltek volna számára. Jellemében sok volt a durván hű magyar erős hazafiságából, mely sokat tartott születésére és korlátlan intézkedéseire. De sok volt benne a trón iránti meleg ragaszkodásból, tántoríthatatlan jobbagyi hűségéből is, melyek nem mindig vegyültek nála úgy, hogy az összhang teljesnek lett volna nevezhető. Jó adag különbség egészíti ki e fővonásokat jellemében, a mely különbség sokak előtt nagy hazafi-erőnek tűnt föl.

Szokása volt a grófnak mindenkit az őt megillető czímnél magasabbal illetni, s beszédje neha nagyon is csipős, máskor lehető szívélves volt. Finom, vagy kevésbé finom gúnnya azonban keveset sértett, mert mindenki bizonyos tartózkodással s némi félénkséggel tekintett rá. Azonkívül majd mindenki a bámulatnak azzal

DOMBOLDALON

Tudósítások utján, s e pályázatoknál nem vala tekintet a pályázók nemes, vagy nem nemes születésére. Mindez hamar kiemelte a grófot visszavonultságából. Híre messze földön elterjedt. Magára vonta az udvar figyelmét is. 1801-ben József nádor főudvarmestere, Szapáry gróf arról értesíté, hogy a nádor a keszthelyi intézeteket óhajtja meglátogatni.

Festetich erre pompás fogatot készíttetett Bécsben, s azt titkárával a magas vendég fogadtatására küldé. A nádort ekkor ugyan egyéb fontos dolgai akadályozták a megjelenésben, később azonban mégis beváltá ígéretét saját fogatán. A gróf és bizalmas emberei nagyszerű ünnepélyt rögtönöztek fogadására. József nádor, hogy mintegy példát adjon főurainak, maga fogta az e célra készített eke szarvát s egy düllöt felszántott, mikor is Szapáry gróf az ostort vitte, Festetich pedig az ökröket vezeté. Az eke szarva ezüstözött vala, az ökrök szarvain pedig koszorúk lógtak és arannyal húztak be. A szántás alatt a keszthelyi iskola növendékei dalt zengtek.*

Ugyanekkor a *Georgikon* egy *Búzakalászkoszorú* című verssel is kedveskedett a nádornak, mely amaz örömmel ad kifejezést, mely Ferencz császár testvéröccsének látogatása alkalmával a hazafi-szíveket eltölti. Magának a versnek kevés esztetikai szépsége van, mindamellett, mivel a későbbiekre némi vonatkozással van, nem lesz érdektelen az első és utolsó strófáját közlenünk. Első strófája ez:

Derülnek,
A hajdani arany idők megtérnek!
Az istenek
Csillagos egek fényéből,
Emberiség szerelméből
Alászállnak,
Köztünk járnak!

Örvend a névtelen író, hogy a királyi vér egyik sarja a *Georgikon*ba tér; aztán összehasonlítja József császárt József nádorral; amazt Buda, ezt Keszthely éneklé meg. Mily szép, hogy alig pihen meg a nádor annyi fáradtság után s már ime ismét példát mutat, miként kell a jót, bár-

* Keletnépe. 1856. Döbrentei.

NYÁRI TÁJ.

a nemével közeledett hozzá, mely a távoli vidékre elható hír nagytájsának eredménye szokott lenni. Ha az idegen látta csopjával, kezek huszár-köponyegében, zúzás, feszes magyar nadrágjában, nem állhatta meg, hogy tisztelettel parancsoló alakja előtt meg ne hajoljon. Ilyenkor a gróf lekötözött modoru volt. Szívesen váltott szót a gazdasági intézet bármelyik növényével, ki természetesen azt nagy megtiszteltetésnek vette.

Áldozatkészsege megragadta költőink figyelmét. Berzsenyi, Döbrentei, Kazinczy, Kisfaludy Sándor, Dukai Takács Judit stb. nagy bámulattal csüngöttek rajta. Berzsenyi két szép költeményében dicsőíté érdemeit a század első tizedében. »Boldog vagy Festetich, — mondja a költő, — mert a szerencse »ragyogó ölében« tart s kebledben érezd fáradozásaid és jó tetteid jutalmát.» S így folytatja:

Akkor irigylem fejedelmi kinsédd,
A midőn áldó kezeid kiszórják,
Akkor, ó akkor vetekedve törnek

Veled az égbe.

A másik költemény, melynek, mint az előbbiek, czime *Gróf Festetich Györgyhez*, amaz elidegenedést hánnya a nemzet szemére, mely a század eljén oly erőt vett rajta. A nemzeti érzés lanyhasága, nyelvünk számküszetése többször ragadták Berzsenyit fájó fölhevülésre, de ódáiban aligha van egy is, melynek nem mondjuk, annyi szépsége, hanem annyi keserű panasza volna, kivéve *A magyarokhoz* című híres költeményét.

Sok nagyjainknak balgatag udvarin
Már a magyarok híre se hallott;
Nem mód, így mond. Ó gyálázat!
Ó vak idők szomorú gyümölcse.

Igy szól a többi közt. »Ez okozta, folytatja, hogy a genius és erő elfojtódott bennünk, hogy hazaszeretünk kialvó félben volt, hogy az ősi erkölcs elhanyaglott. Ámde a jobbak, köztük Festetich is, újra meggyújták a nemzetiség oltárán hamvadó tüzet s kimondák, hogy nyomorultan el nem veszhetünk. A túlerő hatalmi túlkapásai majd véget érnek egykor s megtörnek a nemzet szívosságán«.

Mind ezt a költő képzelme alkotta meg. Mert igaz, hogy Festetich bőkezűsége minden téren nyilatkozott; igaz, hogy az 1805-iki országgyűlésen a magyar nyelv felvirágoztatására, terjesztésére többen élénk vágyakat tápláltak, s Nagy Pál elmondta, hogy minden nemzet csak akkor nézhet biztosan fejlődés elé, ha homi nyelvének kiművelésére kellő erélylyel munkál: mindazonáltal azt kell mondanunk, hogy Festetichnek tisztán a nemzeti érzés élménye alapján s nagyobb mértékű fejlesztésében kevesebb része volt, mint a mennyit Berzsenyi hazafiúi fölhevülése neki tulajdonít. Őt megragadta az az áldozatkészesség, az a bőkezűség, melyek Festetich hatásait mintegy alkotják.

Nagy rész Te munkád, a Te eszed s erőd,
Mely példa voltál! Esmeri nemzeted,
Mennyit köszönhet Néked e nép,
Nyelv, tudomány, magyar ősi erkölcs.

Ez kissé merész költői nagytájsnak tűnik fel. De Berzsenyi nemcsak őt, hanem fiát, László grófot is megénekelte, mintegy lelkesedést akarva belé oltani atyja nagy erényeinek tovább folytatására.

E költemények nagy hatással voltak Festetich Györgyre. Búske önzete némi jutalmat talála, ama lelkes kis csapat küzdelmére fordítá tekintetét, mely a magyar nemzetiség zászlóvivője, buzgó előharczósa, s úgy szólva megmentője volt. Eddig jobbra csak a gazdasági irókat segélyezte, most már a magyar irodalom képviselőivel is szorosabb érintkezésbe kívánt lépni.

Azon kezdte, hogy Berzsenyinek némi honoráriumot küldött, említett költeményeire s ke reste az alkalmat, hogy vele találkozhassék. »De mivel — írja Berzsenyi Döbrentének — az izenetről a legkezebb svájcer t-henet is hajtattott be a niklai kisgazda (Berzsenyi) udvarára, mint ajándékot a nagy gazdától, szegényen már hozzá-menni, pedig ezért köszönet illetik. Sohasem voltam még érintkezésben vele, hanem csak úgy jártam el gyakran udvara mellett utaimban, s a mit írogattál reá, azt egyedül magamban, azért irtam, mert én, akármilyen különözökönek mondják, nagy embernek tartom.«

(Folyt. köv.)

Dr. Váczy János.

SÁNDOR MÁTYÁS VERNE GYULA REGÉNYE.

FRANCIÁBÓL FORDÍTOTTA HUSZÁR IMRE

Egyedül-jogositott
magyar kiadás.

NEGYEDIK RÉSZ.

Ötvenegedik
folytatás.

VI. A megjelenés.

Báthoryné asszonyságot azonnal partra szállították, Artenakba vitték és elhelyezték a város-ház egyik szobájában. Mária is elhagyta a lakását és az özevgyhez költözött.

Milyen újabb fájdalmakat okozott ez Báthory Péternek! Az anyja megtebolyodott, esztét vesztette oly körülmények közt, a melyek kétségkívül felderítetlenül fognak maradni örökre! Ha még e megtebolyodás oka ismeretes volna, talán lehetne előidézni valamely üdvös reakciót! De semmit se tudtak, semmit se tudhattak!

— Meg kell öt gyógyítanunk!... Igen! meg kell gyógyítanunk! — mondá az orvos, a ki egészen ennek a feladatnak szentelte magát.

Pedig nehéz feladat volt, mert Báthoryné asszonyság legcsekélyebb tudomással se bírt a cselekedeteiről és soha se merült fel elméjében a multnak egyetlen emléke sem.

Nem lehetett volna-e itt alkalmazni azt az akarat helyettesítő hatalmat, a melylyet az orvos oly nagy mértékben bírt? Nem lehetett volna-e delejes befolyás által új életre serkenteni benne az elmét és visszatartani mindaddig, míg a reakció bekövetkezik?

Báthory Péter könyörgött az orvosnak, hogy kísértse meg a lehetetlent is, az anyja megmentésére.

— Nem, — viszonzá az orvos, — még ez se sikerülhet! A tébolyodottak a legkevésbé fogékonyak az ily befolyások iránt. A kísérlet sikeréhez az volna szükséges, Péter, hogy az anyád még rendelkezék akaratával, a melyet az enyimm helyettesíthessék. Ismétlem, hogy semmiféle hatást se gyakorolna rá.

— Nem!... nem hihetem el! — mondá Péter, — a ki nem akarta magát megadni. Nem akarom elhinni, hogy az anyámat annyira ne lehessen vinni, hogy egykor megismerje a fiát, a kit holtanak hisz.

— Igen, a kit holtanak hisz... de talán, ha azt hinné, hogy élsz... vagy pedig ha őt a síro elé vezetnénk és ott téged megjelenl látna...

Az orvos megállapodott ennél a gondolatnál. Miért ne idezhetne elő erős hatást Báthoryné asszonyságra ily kedvező körülmények közt létrehozott erkölcsi megrázkódást?

— Meg fogom kísérteni! — kiáltá.

Péter az orvos karjai közé dőlt, mikor megtudta, mily kísérletre alapítá Antekirt a gyógyítás reményét.

E naptól fogva folyvást a szinpad hatással foglalkozott, a mely e kísérlet sikerére oly lényeges befolyást gyakorolhatott. Nem csekélyebb dologról volt szó, mint arról, hogy Báthoryné asszonyságnál előidézzék a visszaemlékezés hatásait, a melyeket mostani állapota megsemmisített, és pedig előidézzék oly megkapó körülmények közt, a melyek az üdvös reakció bekövetkezését valószínűvé tehetik.

Az orvos Boros és Pointe Pescade segélyével igyekezett meglehetősen hű másolatban előállítani a raguzai temetőt és az emlékkápolnát, a mely a Báthory-család sírboltjával szolgált.

A sziget temetőjében, Artenaktól két kilométernyire, egy lombos facsoport alatt egy kis kápolna emelkedett, a mely eléggé hasonlított a raguzaihoz. Némi csekély változtatások segélyével még feltűnőbbé lehetett tenni a hasonlatosságot. A hátulsó falon egy fekete márványtáblát alkalmaztak, melybe Báthory István neve volt bevésve és halálószeréni: 1867.

November 13-án érkezettnek látszott az idő az előkészületi kísérletek megindítására, oly célból, hogy Báthoryné asszonyság elméje, csaknem észrevehetetlen fokozatossággal, lassankint felébredessék.

Este hét óra tájban Mária, Boros kíséretében, karon fogta az özevgyet. A városházától elindulván lassan elstétáltak a temetőig. A kis kápolna küszöbénél Báthoryné asszonyság mozdulatlanul és néman megállt, mint rendszeren, noha a kis síremlék belsejében égő lámpa világánál elolvastatla volna Báthory István nevét a márványtáblán. Azonban mikor az öreg ember és Mária

letérdeltek a lépcsőre, mintha szemei egy pillanatra megvillantak volna. — De ez a megvillanás épen csak egy pillanatig tartott.

Egy óra múlva Báthoryné asszonyság megint otthón volt a városházán és vele együtt mindazok, a kik közelről vagy messziről szemtanúi voltak ennek a legelső kísérletnek.

Másnap és a következő napokon ismét folytatták a kísérleteket, de minden eredmény nélkül. Péter kinos feszültséggel figyelt minden legcsekélyebb mozzanatra és már-már kétségbeesett az eredménytelenség felett, noha az orvos folyvást azt ismételte előtte, hogy az idő lesz leg-hatalmasabb szövetségese. A döntő kísérlet arra az időre akarta halasztani, mikor Báthoryné asszonyság kellőké elő lesz készíttve arra, hogy annak egész erőszakos hatásait megérezze.

Mindazonáltal Báthoryné asszonyság elméleti állapotában, minden temetői látogatás után, félreismerhetlen változás mutatkozott. Így például egy este, mikor Boros és Mária letérdeltek a kápolna küszöbén, Báthoryné asszonyság, a ki kissé hátrább állt, lassankint oda közeledett, kezét a vasrácsra tette, szemeit a hátulsó falra mereszte, a melyet a lámpa élénken megvilágított, aztán egyszerre gyorsan visszavonult.

Mária v. szatárén hozzá, hallotta a mint többször egymásután egy nevet mormogott halkan. Oly régóta most történt először, hogy Báthoryné asszonyság ajkai szóra nyitak.

De mily nagy meglepetés sőt megdöbbenést vált mindazokra, a kik hallották.

E név nem a fia, nem Péter neve volt, hanem Száva neve!

Könnyen megérthetjük, mit érezhetett Péter, de ki tudná esetenl, mi történt az orvos lelkében, mikor ily váratlanul ismét felmerült Torontál Száva neve? Azonban egyetlen megjegyzést se tett rá és nem árulta el érzelmét.

Még egy este folytatták a kísérleteket. Ezuttal Báthoryné asszonyság, mintha egy láthatatlan kéz vezérelte volna, magától odament a kápolna küszöbéhez és letérdelt. A feje leomlott, a keble hullámozott és a szemeiből egy könny csordult ki. De ez este ajkai egyetlen nevet sem ejtettek ki és ennélfogva azt lehetett hinni, hogy már elfeledte Száva nevét.

Mikor haza vitték a városházára, szokatlan ideges izgatottságot tapasztaltak nála. A nyugalmat, a mely lelki állapotának jellemző ismérve volt, rendkívüli nyugtalanság váltotta fel. Elméjében nyilván miködni igyekezett az életről és ez mindenekfelett biztató szimptomá volt.

Báthoryné asszonyság nyugtalanság és izgatottságban töltö az éjszakát, ajkairól több ízben zavaros szók lebbentek el, a melyeket Mária nem értett meg, de kétségtelen volt, hogy a szerencsétlen nő álmodik, ez pedig arra vallott, hogy az eszmélete kezdett visszatérni és felgyógyulása felől alig lehetett kétség, ha a javulás ébenrlétében se szűnik.

Az orvos elhatározta, hogy másnap ismétli a kísérletet és pedig még megkapóbb külsőségek segélyével.

Báthoryné asszonyság november 18-án egész nap rendkívüli elméleti tulizgatottság volt észlelhető, a mely Máriát nagyon meglepte. Péter, a ki csaknem folyvást az anyja mellett volt, a legörvendetesebb előzést vett erőt.

Elérkezett az éj — sötét koromfekete éj és a meleg nap után egyetlen szellőfúvat se frissíté fel a házat.

Báthoryné asszonyság, Mária és Boros kíséretében, fél kilencz óra tájban indult el a városházától. Az orvos, Luigi és Pointe Pescade néhány lépéssel hátrább követték őket.

Az egész kis gyarmat lázas izgatottsággal várta a történéndöket. A nagy fák alatt néhány meggyújtott fákllya vörös fényt árasztott szét a kis kápolna körül. Távolból az artenaki templom harangja rendszeres időközökben egyet-egyet kondult, mint temetéseknél szokás.

Csupán Báthory Péter hiányzott a kíséretből, a mely lassan haladt a temető felé. De az ifjú csak azért ment előre, hogy az utolsó kísérlet végperczében jelenjék meg.

Körülbelül kilencz óra volt, mikor Báthoryné asszonyság a temetőbe érkezett. Egyszerre elbocsátá Ferrato Mária karját és a kis kápolna felé ment.

Szabadjárta hagyták ezen új érzélem befolyása alatt, a mely úgy látszott, mintha teljesen erőt vett volna rajta.

A mely csönd közepette, a melyet csak a harang kongása szakított félbe, Báthoryné megállt

mozdulatlanul. Aztán letérdelt a legelső lépcsőre, lehajtá a fejét és ekkor sirni hallották...

E pillanatban a kápolna vasrácsolata lassan kinyílt, Péter, fehér lepelbe burkolva, mintha a sírjából kelt volna fel, megjelent a teljes világításban.

— Fiam!... fiam!... kiáltá Báthoryné és a karjait kinyújtva eszméletlenül lerogyott.

Sehaj! a visszaemlékezés és az eszmélet feltámadt benne! Az anyja ujjászülett! Megismerte a fiát.

Az orvos ápolása alatt csakhamar felocsudott és mikor visszanerte eszméletét, mikor szemei a fia pillantásaival találkoztak, felkiáltott:

— Élsz!... Péterem!... élsz!...

— Élek anyám!... élek érted, hogy szereselek...

— És hogy szeresd... őt is!

— Őt?

— Őt!... Szávát!...

— Torontál Szávát?... kiáltá az orvos.

— Nem!... Sándor Szávát!

És Báthoryné e szókkal kivett a zseéből egy összegyűrt levelet, a mely a haldokló Torontál asszonyság utolsó sorait tartalmazta és átnyújtá az orvosnak.

E sorok nem hagytak fenn semmiféle kétséget Száva születése iránt. Száva az a gyermek volt, a kit az artenaki kastélyból elraboltak!... Száva Sándor Mátyás gróf leánya volt!

Vége a negyedik résznek.

ÖTÖDIK RÉSZ.

I. Cap Matifou készszerítése.

Mint tudjuk, Sándor Mátyás gróf Antekirt orvos akart maradni. Mindenre nézve, Báthory Péter kivételével. Elhatározta, hogy terve megvalósításáig ezt a nevet fogja viselni. Mikor Báthoryné asszonyság oly váratlanul kiejtette a nevét, elég erővel bírt eltűkölki érzelmét. Pedig a szíve egy pillanatig megszünt dobogni és ha kevesebb önuralommal bírt, kétségkívül lerogyik a kápolna küszöbén, mintha a villám csapott volna bele.

A leánya tehát élt! Szerette Pétert és viszont-szeretettét! És ő maga, Sándor Mátyás volt az, a ki mindent elkövetett egyesülések meghiúsítására! És ez a titok, a mely neki visszaadta Szávát, soha se fedeztetett volna fel, ha Báthoryné asszonyság csodálatos módon vissza nem nyeri az eszméletét!

De vajon mi törtétezelőtt tizenöt évvel az artenaki kastélyban? Most már nagyon is jól tudták! A gyermeket, a ki Sándor Mátyás gróf javainak egyetlen örököséül maradt, a gyermeket, a kinek halálát soha se konstatalhatták, érzésköszön el-rabolták és Torontál Simon kezébe adták. És miután a bankár Raguzában megtelepedett, Torontálné asszonyság kénytelen volt Sándor Szávát a saját leánya gyanánt felnevelni.

Ezt a csinyt Sárkány gondolta ki és büntársa, Namir hajtotta végre. Sárkány jól tudta, hogy Száva tizennyolcz éves korában jelentékeny vagyon birtokába jut, az ő gondja lesz az ifjú leányt — miután őt nőül vette — Sándor gróf örökösé gyanánt elismertetni. Ez lesz nyomorult életének méltó betetőzése. Ő lesz az artenaki uradalmak tulajdonosa.

Meghiúsult-e eddig ez a gyűlöletes terv? Kétségkívül. Ha az egybekelés már véghezment volna, Sárkány kétségkívül sietett volna kiaknázni összes előnyeit.

Mily keserű bánatot kellett most éreznie Antekirt orvosnak! Nem ő idézte-e elő az események e sajnálatos láncolatát, az által, hogy először megvonta a segélyét Péterétől, továbbá, hogy megengedte Sárkánynak tovább fűzni a tervét, holott őt ártalmatlanná tehetné volna catarri találkozásuk után, és végre hogy nem adta vissza Báthoryné asszonyságnak a fiát, a kit a halál torkából kiragadtak! Mennyi szerencsétlenség hártathatott volna el, ha Péter az anyja mellett van, mikor Torontálné levele a Marinella-utcazi házba érkezett! Nem sikerült volna-e Péternek kiszabadítani Szávát Sárkány és Torontál Simon hatalmából, ha tudja, hogy imádotja Sándor gróf leánya?

Hol lehet most Sándor Száva? Kétségkívül Sárkány hatalmában! De vajon hol rejtgeti? Hogyan lehessen megszabadítani? Sándor gróf leánya néhány hét múlva tizennyolcz éves lesz, — e határidőn túl elveszti örökösödési jogait — és Sárkány e körülménnyel fogja kétségkívül el fog menni a legszélső végletekig is, hogy őt e gyűlöletes házasságra kényszerítse!

E tények egész sorozata egy pillanat alatt végig futott Antekirt orvos elméjében. Miután a multon végig gondolt, így egy mint Báthoryné asszonyság és Péteris, érezte ama, bár nem érdemelt szemrehányásokat, a melyekkel őt Báthory István özevgye és fia elhalmozhatnák. És mégis, ha a dolgok úgy álltak volna, a mint ő hitte, megengedhet-e a közeledést Péter és ama leány közt, a kinek neve az egész világ előtt Torontál Száva volt?

Most minden áron fel kellett találania Szávát, a leányát, a kinek neve, néhai neje, Réna grófnéval egyesítve, a Savarena nevet adta a goette-nek, valamint a gözyacht a Ferrato Andrea nevet viselte. De egyetlen napot se volt szabad vesztelni.

Báthoryné már visszavezették a városházára, mikor az orvos, a nélkül, hogy az uton egyetlen szót szolt volna, belépett Péter kíséretében, a kinek lelke az öröm és kétségbeesés közt hullámozott.

Báthoryné asszonyság, bár a heves megrázkódások jelentékeny mérvben elgyöngyítették, meggyógyulva, teljesen meggyógyulva ült a szobájában, mikor az orvos és a fia felkeresték.

Mária belátván, hogy jobb lesz magukra hagyania, visszavonult a városház magy termébe.

Antekirt orvos ekkor, a karját Péter vállára nyugtatva, az özevgy felé közeledett:

— Asszonyom, — mondá, — már is fiamnak fogadtam az ön fiát! De ezennél minden lehető el fogok követni, hogy a mi addig csak a barát-ságnál fogva volt, ezennél az apai szeretetnél fogva legyen, — és mihelyt nőül vette leányomat... Szávát...

— Az ön leányát? — kiáltá Báthoryné.

— En Sándor Mátyás gróf vagyok!

Báthoryné hirtelen felkelt, kinyújtá a karjait és visszahanyatlott a fia karjai közé. De ha nem is tudott beszélni, hallani birt mindent. Péter néhány szóval elmondta neki, a mit eddig nem tudott: hogyan menekült Sándor Mátyás gróf Ferrato Andrea halász önfeláldozása következtében, hogyan jelent meg újra Raguzában, Antekirt orvos neve alatt. Elbeszélte, mily üzelmek segélyével árulta el Sárkány és Torontál Simon a trieszi összeesküvéket az osztrák hatóságoknak, elbeszélte Carpena árulását, a melynek Zathmár László és Báthory István esett áldozatul, végre elmondta, hogyan vitte el őt az orvos a raguzai temetőből és hogyan tette munkatársává az igazságszolgáltatás művében.

Elbeszélést azzal fejezte be, hogy a nyomorultak közül ketten, ugyanis Torontál Simon bankár és a spanyol Carpena már a kezeik közt vannak, de még hiányzik a harmadik, Sárkány... Sárkány, a ki Sándor Szávát nőül akarja venni.

Az orvos, Báthoryné és Péter, a kiket most már ily szoros kötelékek egyesítettek, egy egész óráig beszélgettek a szerencsétlen fiatal leányra vonatkozó részletekről. Kétségtelen volt, hogy Sárkány semmitől se fog visszariadni, a mi által Szávát e házasságra kényszeríthetné, mely a kezébe játszaná Sándor gróf vagyonát. Főleg e helyzetet veték szemügyre. De ha Sárkány terve eddigleg meghiúsultak, ezennél annál veszélyesebbé válnak. Következőleg eget és földet meg kellett mozgatni, hogy Szávát feltalálhassák.

Mindenekelőtt abban állapodtak meg, hogy Báthoryné és Péternek kívül senkinek se szabad megtudnia, hogy Antekirt orvos neve alatt Sándor Mátyás gróf rejti. E titkot felfedezni annyira lett volna, mint közhírré tenni, hogy Száva az ő leánya és a megindítandó újabb nyomozások érdekében célszéri volt ezt elhallgatni.

— De hol van Száva?... Hol keressük?... Hol találhatjuk fel? — kérde Báthoryné.

— Meg fogjuk tudni, — felelé Péter, a kinek a kétségbeesés helyét engedett a törhetlen erélynek, a mely többé nem is lazult.

— Igen, meg fogjuk tudni! — mondá az orvos, — és ha mindjárt Torontál Simon nem tudná is, hova menekült Sárkány, azt legalább is tudnia kell, hogy ez a nyomorult hova rejtette el a leányomat.

— Tudnia kell és meg is kell mondania! — kiáltá Péter.

— Igen! beszélni kell! — viszonzá az orvos.

— Azonnal!

— Azonnal!

Antekirt orvos és Báthory Péter nem birt volna tovább ily bizonytalanságban maradni.

Luigit, a ki Pointe Pescadeval és Cap Matifouval a városház nagy termében volt, a hol Mária is hozzájuk csatlakozott, rögtön előhívták. Pa-

rancsot kapott, hogy magát Cap Matifou által az erődbe kísértesse és Torontál Simonat idevezesse.

Egy óranegyed múlva a bankár elhagyta a kazamatát, a mely börtönül szolgált és végiment Artenak főutcáján. Cap Matifou tartotta a kezénél fogva, Luigi nem felelt a fogoly ama kérdésére, hogy hova viszik. A bankár nyugtalansága annál nagyobb volt, mert még mindig nem tudta, hogy elfogatása óta milyen hatalmas egyéniség kezei közt van.

Torontál Simon belépett a nagy terembe. Luigi előtte ment és Cap Matifou foglást a kezét fogta. Mindenekelőtt Pointe Pescadeot pillantá meg, de nem láthatta sem Báthoryné asszonyságot, sem a fiát, a kik kissé hátrább álltak. Egyszerre szemközt áll az orvossal, a kivel hiába igyekezett Raguzában ismeretséget kötni.

— Ön!... ön! — kiáltá.

Aztán, mihelyt nem minden erőfeszítés nélkül visszanerte önuralmát, így szolt:

— Ah! hát Antekirt orvos fogatott el engem francia területen... Ő tart fogva minden jog ellenére...

— De nem minden igazság ellenére! — felelé az orvos.

— Mit vétettem ön ellen! — kérde a bankár, a kibe az orvos jelenléte nyilván bizalmat öntött. — Mit vétettem ön ellen?

— Nekem? Majd meg fogja tudni, — mondá az orvos. — De előbb, Torontál Simon, kérdezze azt, hogy mit vétett e szerencsétlen nő ellen!

— Báthoriné asszonyság! — kiáltá a bankár, visszahökkenvén az özevgy elől, a ki feleje közeledett.

— És a fia ellen! — tévé utána az orvos.

— Péter!... Báthory Péter! — hebegé Torontál Simon.

És kétségkívül lerogyott volna, ha Cap Matifou mozdulatlanul nem tartja a helyén.

Báthory Péter, a kit holtanak hitt, Péter, a kinek a temetését látta, Péter, a kit eltemettek a raguzai temető sírboltjába, Péter itt állt előtte, mint egy kísértet, a ki a sírjából kikel! Torontál Simon elájult az ifjú láttára. Kezdte belátni, hogy nem menekülhet meg büneinek megbüntetésétől... veszve érezte magát.

— Hol van Száva? — kérde hirtelen az orvos.

— A leányom?

— Száva nem az ön leánya!... Száva Sándor Mátyás gróf leánya; azé, a kit ön és Sárkány a halálba küldtek, miután gyáván elárulták őt, két társával, Báthory Istvánnal és Zathmár Lászlóval együtt.

A bankár e leplezetlen vád hallatára megsemmisült, Antekirt orvos nem csupán azt tudta, hogy Száva nem az ő leánya, de azt is, hogy a Sándor Mátyás gróf leánya. Tudta hogyan és kik árulták el a trieszi összeesküvéket. Ez az egész gyűlöletes mult feltámadt Torontál Simon ellen.

— Hol van Száva? — folytató az orvos, a ki csak akaraterejének legvégső megfeszítésével birt magán uralkodni. — Hol van Száva, a kit Sárkány, az ön czinkosa mindezen bűnökben, ezennél tizenöt évvel elraboltatott az artenaki kastélyból?... Hol van Száva, a kit ez a nyomorult elrejtve tart azért, hogy őt egy házasságra kényszerítse, a melytől irtózik... Ön tudja, önnek tudnia kell, hova rejtette el... Utolszor kérдем, hol van Száva?

Bármily borzasztó volt az orvos arc kifejezése, bármily fenyegető volt a hangja, Torontál Simon nem felelt. Belátta, hogy az ifjú leány jelenlegi helyzete oltalmul szolgálhat neki. Érezte, hogy az életét kímélni fogják mindaddig, míg ezt az utolsó titkot el nem árulta.

rontál Simon azon erős elhatározással, hogy meg fogja őrizni a tikkát.

Egyszerre felordított és a fájdalomtól vonagló hiába igyekezett hátralökni Cap Matifout.

— Kegyelem!... kegyelem! — kiáltá.

Cap Matifou — talán öntudatlanul — össze-

zústa a kezét egyetlen szorítással.

— Kegyelem! — ismétlé a bankár.

— Fog ön beszélni?

— Igen... igen!... Száva... Száva — mondá

Torontál Simon, a ki már csak egyes szakadozott

szókat birt mondani, — Száva... Namir... a

Sárkány kőjébe házában van... Tetuánban...

Cap Matifou elbocsátotta Torontál Simon kar-

ját, a mely összezuzottan hanyatlott alá.

— Vezessetek vissza a foglyot, — mondá az

orvos. — Megtudtuk, a mit tudni akartunk.

És Luigi eltávozott a városházától Torontál

Simonnal és visszakísérte őt a kazamatába.

(Folyt. köv.)

A LEGVÉRENGZŐBB NÖVÉNY.

Sarracenia variolis név alatt ismeretes Florida mocsaraiban egy rovar-evő növény. Valóságos

LETÉRDELT A LEGALSÓ LÉPCSŐRE.

SÁNDOR MÁTYÁS.

csápjai vannak végül hólyagokkal. E hólyagokon és a növény tarkaszínű levelein lefelé hajló szőrök láthatók, melyek arra szolgálnak, hogy az oda tévedt rovarok folyvást lejjebb legyenek kénytelenek menni. A hólyagokban többnyire ragados nedvek vannak, melyeken a rovar oda tapad. Treát asszony, ismert amerikai természetbúvár, e sajátossága növényt közelebbről is tanulmányozta és igen érdekes eredményekre jutott. Napfölkeltkor a hólyagokban tiszta édes víz van, mely nap közben lassankint elpárolog és éjjel megújul. A nedvességet sok rovar, különösen pedig a hangyák nagyon szeretik, de pár percz múlva megreszvednek tőle és a hólyagba süllyednek. Ha kivesszük belőle a kis rovarokat, ismét visszatérnek oda, mintha varázshatalommal bírnának felettük. Néha még nagyobb állatok is elkábulnak tőle. Valószínű, hogy a Sarracenia így elkábulva, de még elevenen emészt fel áldozatait. Ha nyers marhahúst tettek a hólyagokba, néhány óra múlva már kiszivta a vért a növény; csak a rothadó anyagokat nem bántja. A Sarracenia félédelel apró rovarok képezik. Míg azonban a többi rovarevő növény, ha nagy rovarra esik, azonnal tesznek bele, a megerőltetést elpusztul, ez a ragadozó növény bármennyi rovar képes megemészteni, három-négy nap múlva már csak vázok marad meg. Nincs ismeretes növény, mely annyi sok

ezelja felé. Az eső szülte a regényírókat, a filozófokat, a tudósokat, kik hatalmas karokkal ölelik át a természetet. Az esőnek köszönhetjük a hosszas társalgást, a bensőséget, a tartós és mély gyöngédséget.

Viktória királynő legyezője. Mikor Lord Beaconsfield meghalt, maradt utána egy csomó páva, melyek kedvencei madarai voltak. Az állatok gondozásával egy asszonyt bízta meg, a ki az elhullott tollakat szorgalmasan összegyűjtötte. Mikor már jó csomó gyűlt össze, Disraeli, az elhunyt öccse, legyezőt csináltatott belőlük. Ezt aztán egy primálakkal, Beaconsfield kedvelt virágaival befestett szekrénybe zárva, Viktória királynőnek adta át. A felséges asszony könnyező szemekkel vette át az ajándékot s biztosította Rowden lordot, Beaconsfield volt titkárt, hogy neki ugyan nincs szüksége látható jelre, mert ő a nélkül is visszaemlékszik Beaconsfieldre, de azért az emléket örömmel fogadja.

Alagut a messinai tengerszoros alatt. Mint az olasz lapok írják, a messinai tengerszoros alatti alagut terve közeledik a megvalósuláshoz. Műtán Gabelli mérnök kimutatta a terv kivételének technikai lehetőségét, lemondtak arról a tervről, hogy Calabriát Sziciliával hídval kössék össze. Az előmunkálatok szerényen folynak. Azelőtt kétségbevonták, hogy a szárazföld és Szicília (Scilla és Faró hegység) között tenger alatti átjárót lehessen csinálni. Még 1882-ban is azt állította egy angol szakember, hogy még a legjobb súlyozott ólommal sem lehetne a messinai vonalon a tenger fenekére jutni,

állatot pusztítana el és mely oly kevéssé volna válogatos a táplálék minőségét illetőleg. Valódi verszopó a virágok között.

EGYVELEG.

Az eső és a társadalom. A jeles francia írótl, Frarytól, a klasszikusok középiskolai tanításának híres ellenzőjétől, egy újabb kötet jelent meg, melyben a szellemes író a közélet legkülönbözőbb tényezője felől mondja el könnyű csevegéssel véleményét. Bemutatunk egy részletet az „Eső dicsőre” című fejtegetéséből: „Az eső az Unalom jelképe. Nos, hát áldunk kell az Unalmat, a mely a Szükséggel és a Veszéllyel együtt neveltetésünket a véghatárokról fejlesztette. Ha az ég tiszta, a lég nedves, könnyen álmódoszába merül az ember. A délszaki vidékek szülték a civilizációt; az eső vidékek feladata lett, hogy a civilizációt megkoronozzák. Az eső teremtette a családi életet. Derült égtájakon nagyon társaságosak az emberek; gyakran látják, gyakran hallják egymást, nagy a befolyásuk egymásra. Megfordítva a ködös éghajlat alatt az eredeti jellemek születnek. Az unalom kifejti a türelmet s erősíti az akaratot, nem azt a szeszélyes akaratot, mely a haraghoz hasonlít, mely a heves felindulásban, egy percz fellebbesésében elperzselődik, hanem azt a lassu, de szívós akaratot, mely biztosan, megfontolva halad

UTOLSZOR KÉRDEM: HOL VAN SZÁVA!

kell ott várniok, míg egy-egy ilyen új látványosság színe kerülhet. S e mellett úgy értelem, mint a képzelet olyan irányba terelődhetik a színpadon, hogy könnyen veszélyessé válhatik a fogékony gyermek kedélyre. Epen ezért a párisi városi képviselők felhívták a szajnai prefekteket, hogy győződjenek meg mennyire és mennyiben fér össze a gyermekeknek a színházban való alkalmazása az erkölcsiség követelményeivel és az iskolai kötelezettséggel. A berlini rendőrfőnökség is rendeletet bocsátott ki, melyben kijelenti, hogy a tanköteles gyermekek színpadon csupán rendőri engedély mellett alkalmazhatók. Az engedélyt minden egyes esetben a kor és a név pontos megjelölése és az igazgató engedélye mellett a rendőrségtől kell kivenni. Az adott engedély csupán arra ad jogot, hogy a gyermeket legkésőbb este 11 óráig foglalkoztathatják; az iskoláztatástól azonban próbák frügye alatt elvonni nem lehet. Az engedély bármikor visszavonható. Az új szabályzat körülbelül ez év szeptember 1-ével lép életbe.

42,646 művész van jelenleg Párisban, ide érve a színészeket és zenészeket is. Csaknem fele huszezerrel több nő. Különböző vidéken általában kevés a művész. A nagy kiállítások évenként résztvevő 3500 képzőművész közül alig esik 300 a vidékre s azok sem nevezetese.

Newyorki hölgyek között most az a divat terjedt el, hogy a napernyőbe kis tükröket tétetnek s így a nélkül, hogy illetlenül visszafordulnának, meg tudhatják, valjón az utcán menő férfiak néznek-e utánuk.

mert a víz ott a szó teljes értelmében feneketlen. A tenger-áramlatok iránt érzékeltlen újabb műszerekkel azonban új méréseket eszközölve, úgy találták, hogy Reggióból Sziciliába egy széles tengeralatti hegylát vezet, a mely fölött a víz legmagasabb állása 160 méter. Tehát ezt a gránit és csillámpalából álló hegylát kellene áttörni s akkor az alagut hosszú épen 4300 méter lenne. A költségeket 71 millió frankban állapították meg; tehát körülbelül annyiban, a mennyibe a mont-cenis alagut átfúrása került. Négy és fél, vagy legfeljebb hat és fél év múlva kellene a tengeralatti partokat összekötő első vasúti vonatnak a hullámok alatt tovarobogni.

A legrégibb éjjeli mécs, melyet már az egyiptomiak is használtak, abból áll, hogy a konyhasóra annyi olajat töltünk a mennyit beszívhat. Csavart vattát dugva az oldalába, a meggyújtott egyszerű mécs egész éjjel ég. Herodot szerint az egyiptomiak ily mécsesekkel világították ki olykor az utcákat s s volt egy éjszakájuk, midőn az egész országban meggyújtották a mécseseket, mint nálunk ma a karácsonyi fák.

Gyermekek a színpadon. A színházi előadásoknál, különösen a látványosságoknál, annyira lábra kapott, nagyobb hatás kedvéért, a gyermekek alkalmazása, hogy magára vonta a hatóságok figyelmét is. Tagadhatatlan, hogy ez úgy testileg, mint szellemileg hátrányos a gyermekekre. Sok fárasztó próbán

A FRANCZIA HADÜGYMINISZTER.

A hadügyminiszterek rendszerint a legkiálhatatlanabb emberek minden miniszteriumban — pénzügyminiszterek után. Míg ezek a verejték-adót emelik és hajtják be kénytelenül, addig a hadügyminiszterek a veradót szedik be. A mind a kettőt szolgáltató nép úgy tekinti tehát őket, mint az államnak egyenesen az ő sanyargatására rendelt közegeit s bizony nem igen tör ki irántuk nagy lelkesedésben.

Franciaországban ma mégis olyan hadügyminisztere van, a kiért a nemzet egész zöme rajong s ki most az országnak határozottan a legnépszerűbb embere. Nem csoda: hisz első hadügyminisztere a köztársaságnak, a ki határozottan köztársasági érzületű, elannyira, hogy a radikálisok, sőt a tulzó republikánusok tán még több joggal tekinthetik a magukénak, mint a mérsékelték.

Brisson kormányának ez év elején történt váratlan bukása után a köztársaság különböző árnyalatu párthívei szükségesnek találták, hogy az egymás elleni harczzal felfüggyva, közös homlokvonalba sorakozzanak a mind több és több erőt feszítő monarchisták ellen. Így történt, hogy a Grévy által kabinetalakításra főhívott Freycinet is ugy volt kénytelen összeállítani miniszteriumát, hogy abban a radikálisoknak is jusson helye.

Boulanger is úgy jutott a hadügyminiszteri székbe, hogy határozott, sőt merev köztársasági érzületéről mindenki megvala győződve, a mit a köztársaság eddigi hadügyminisztereiről elmondani alig lehetett. Boulanger aránylag még fiatal ember, csak 42 éves s Bretagneban született. A katonai pályán csodálatos gyorsasággal emelkedett s azt tisztán és kizárólag rendkívüli vitézségének köszönheté. Elmondhatni róla, hogy minden fokozatot, melyen fölfelé haladt, egy-egy sebével váltott meg. A francia nemzethez nem volt újabban olyan hadjárata, melyben ő részt ne vett volna, s alólrol kezdve a katonai pályát, a részletekig tudja, mire van szüksége a katonának és a hadseregnek. De nemcsak a harc mezején, a hadügyi közigazgatásban is jártos, mert végig szolgált a katonai irodákat s két esztendőig volt a gyalogság igazgatója a hadügyminiszteriumban. Valódi adminisztratívtehetségnek tartják.

A gyarmatügyeket is jól ismeri, mert Tuniszban három évig volt a megszálló sereg parancsnoka. Most a hadügyminiszteri székbe a radikálisok vezérének, Clémenceauxnak befolyása jutott, ki sokat ad reá. Ő a reá bizott tárczát azzal az ígérettel fogadta el, hogy a hadügyi költséget, — mely tudvaleg a legmagasabb valamennyi állam hadi budgetjei között, — jelentékenyen le fogja szállítani.

Hogy a kik republikánus érzelmeire számítottak, nem számítottak rosszul, mutatja az, hogy a trónkövetelő hercegek számkivétele s nevének a hadsereg tisztai lajstromából kitörölése a hadseregnél semmi ellenzéssel nem találkozott.

Boulanger ugyanis nagy súlyt fektet reá, hogy a hadsereg, melyben igen nagy a bonapartista, royalista és orleanista elem, oly szellemben

fejlődjék, mely megfelel a köztársasági államformának. Minden oly tünetet, mely monarchista érzületekről tanuskodik, szigorúan üldöz. Azokat a lovas ezredeket, melyeknek tisztjei tulságos barátságba kezdtek keveredni a Loire mentén épült kastélyok royalista családjaival, valóságos szétrobantotta, elosztván őket az ország különböző részeibe. Egyes monarchista érzületű tábornokoknak pedig határozottan rendelkezési állapotba helyezését követelte, a miért sok kellemetlensége is volt. A jul. 13-án tartott képviselőházi ülésben, a hol épen a hercegeknek a hadsereg kötelékéből történt kitörését vetették szemére az ellenpártiak, kimutatta, hogy a hercegek milyen szabályellenesen nyerték el tisztirangjaikat. Egy képviselő, Lareinty, midőn a hadügyminiszter épen Aumale hercegről beszélt, közbe kiáltott, hogy „egy távollévőt sértetgni gyávaság”. Ennek pisztoly-párbaj lón a következtése, a hol a golyóváltás után a képviselő kezét

AUGUSZTUSBAN.

(Két képpel a 407. oldalon.)

Ö felsége a kánikula!...

Itt jön hosszú köpenyében, porfelleget seperve maga előtt, napsugaraktól ragyogó koronával, piruló gyümölcsök érett füze halántékán, ez a fekete arcu exotikus despot, kinek forró lehelete gyilkol, perzselő szeméi kiszáritják velünket, s lázas keze érintése ragályt hoz. A tél csak bekopogtat ajtónkon, szerény, de ravasz alázatossággal, mint megörnyedt koldus; a nyár előtt egyszerre tárnulnak fel az ajtók szárnyai, mi alatt dörgő hangzik be heroldjának kiáltása, a mint ünnepélyes esőndben jelenti be:

„Ö felsége a kánikula.”

Minden kéz megmozdul; esattognak a zárok, osziorog a meghuzott szij a telegyömösölt bórondókön, ki hol éri, veti magát kupéba, kocsiira, lóra, hajóba, velocipédre; a civilizáció nagy áramlata megindul, hogy visszafoglalja a természet s behintse ételé morzsáival és zsíros pakoló papíraival pázsitos takaróját.

„Jó mulatást felség! Nem vagyunk otthon.”

BOULANGER, FRANCZIA HADÜGYMINISZTER.

nyújtott a hadügyminiszternek, kijelentvén, hogy soha se jutott eszébe őt gyávnak tartani.

E párbaj még nevelte Boulanger népszerűségét, ki már a Bastille bevételének évfordulóján, július 14-én, mely tudvaleg a köztársaság ünnepe, nagy ovációk tárgya volt a hadi szemlén, hol a szép, daliás alak föltűnt gyönyörű lovával s ujdonat új ragyogó egyenruhájával. A francia nép különösen szereti a szép fényes egyenruhát, kivált ha bátor, vállalkozó katonán láthatja.

De a mily népszerű Boulanger most a francziák szemében, annyira gyűlölt egyéniség Berlinben, hol azzal vádolják, hogy a hadseregben egyenesen a megtorlás eszméjét ápolja, s a németek elleni gyűlöletet hirdeti. De tán inkább onnan van e gyűlölet, mert a francia hadsereg harcalképessége Boulanger keze alatt csaknem szemmel láthatólag növekszik, a rend, a fegyver szilárdabb s ha ez után kerül a dolog háború: a németek egészen más francia sereggel találják magokat szemben, mint 1870-ben.

Illatos szénaboglya tövében, melynek mély árnya elrejt a déli nap heve elől, félig csukott szemmel küzdve az ebédutáni álommal, me-rengeni a mozdulatlan égből redőltén tükrön, — mi lehet ennél irigylendőbb állapota a *dolce far niente*-nek? Kék és zöld szelid összhangzatba foly előttünk össze; fenn a láthatáron sávos hegyoldalak hullámozó gerince emelkedik, itt-ott fűrtös erdők koszorújával övezve, melyekből csörgedező patakok lassu moraja zug s vad málva virít a bokrok sűrűjében. Oszli alá szánt a gazda; izzadva törli homlokát s nagyot hajt a zörgő kőkorsóból, mely tarsolya mellett pihen a gyepen. Hallgat a madárdal, szelid csemettyükék kimerülten hajtják le fejeiket s a napfényes levegőben csillogó rovarok zsongva kerengenek. Alszik-e a természet? Kimerült-e vagy imádkozik? Ki tudná megmondani, ki írhatna le egy nyári délutánt megfelelő ragyogó színekben? Elterülve a puha földön, mint a hogy a lotus-evőknel álomba foly át az élet, távol hangokat vélünk hallani s mindenféle víziók lepnek meg. fantasztikusan vegyülve el a környező valósággal.

Ha a tavasz a remény, a pezsdülő élet és munka szaka, akkor a nyárban a teljesített fel-

adat, a bevégzett munka öntudatos nyugalma láthatjuk kifejezve. Gyöngéd, de önézetes derűvel, mint anya a magzatra, melynek életet adott, tekint a nyár a munkára, melyet befejezett. A beváltott ígért, a teljesült remény büszke ön-élegültsége ragyog a tájon. A természet titkos erői megtették kötelességüket, átadhatják magukat a pihenésnek, melyet megérdemeltek.

Milyen másképp néz ki a kert is, mint ezelőtt. Még diszlenek a tarka nyári virágok, de az ősz tulajdonképeni virágai, a georginák, mályvák, kisasszonypapucsok, őszi rózsák is kezdenek tért foglalni. Szorgos kezek gyomlálnak a veteményesben, pirul a szilva a fákön, s egy viharos éj után reggelre kelve, érett gyümölcsök rétegét terítette fel a szél kertünk pázsintszálarára. Kosárra gyújtja most a gazdasszony a konyha hasznos cuccokkal gyarapszik átalok, bár jut bőven a sövényre, kerítésre kapaszkodó utcái gyermekhadnak is. A hőseg tetőpontjára hág s alkalmatlan rovarok veszik át az uralmat; legyek, szúnyogok, darazsak szédülnek naphosszat, kikeresik helyeiket orrunkon az ebédutáni siesta alatt, körülörpökdi felgyújtott lámpánk világát, beleszállnak ételünkbe s dagadt csipik orcáinkat a lúgas «enyhadó» menedéke alatt. De mit nekünk mindez? a föld népe ünnepe, megjutalmazott munkája ünnepe üli; fol a takarítás, a cséplés; utazó ügynökök járnak be az országot, kérésüket csínálnak, ünnepélyesen vizsgálják, mérlegelik a tenyerökbe öntött barnapiros magvat s a teherpályaudvaron rakásra gyűl a sok háromszínű csikos gabnás zsák, — a nemzet kincse, gazdaságai.

Fontos változás küszöbe az augusztus az állatvilágra nézve is. Most készülnek az erdei vadak elvetni könnyű nyári ruházatukat, hogy helyet adjanak a tömöttebb téli bundának. Őzők, szarvasok bolyongva járnak borjaikkal a rengetegeket s esténként ellátogatnak a szántóföldekre is. Bujkál a róka s levei pongyoláját, a sülő nyúl és fogoly ellen is megkezdődik a hajsz a s fent a levegő egész gyakorlótérre válik, hol a madarak sergei lecséziketnek főkéiket a repülésben hogy ha a költőzködés beáll, megküzdhesenek a hosszú út viszontagságos fátadalmával.

Hát a néphagyományok, a közmondások nem foglalkoznak-e az augusztussal? Mindenesetre kevesebb mértékben, mint az évszak többi hónapjaival; a gazda reményeinek és rettegésének állandó és legfőbb tárgya, az aratás, be van imárvé fejezve, minden aggodalom a szüretben összpontosul s kétséget nem szenved, hogy rendkívüli eseteket leszámítva, ennek sorsa is már korábban lett megpecsételve, a mi ezután következik, csak korlátozottan folyhat be a termés eredményre. Mindezeknél fogva az augusztus sokkal kevesebb fontossággal bír a nép-meteorologia előtt, mint a gazdasági év kulcsa, próbaköve, a május. De azért nincs az augusztus sem minden életbölcsesség híjával.

Augusztus 24-dike, Bertalan nap, némelyek szerint az a forduló, melyen a hívós éjek megkezdődnek. Huszonhatodika az olaszok szerint mindig nedves, s azért e nap szentjét, Lisandert «vishordozó»-nak is nevezik. Augusztus hóról általában is különbözőképen vélekednek a közmondások bölcsei. Az olasz azt mondja: Nedves augusztus sohasem hoz halált, a spanyol pedig, hogy: ha augusztusban esik, méz és bor esik. Ezt is gyakorta lehet hallani: «augusztus a konyhát, szeptember a pinczét tölti meg.» De legnagyobb befolyást augusztusnak természetesen a szüretre tulajdonítanak s még különösebben Lőrinc napjának és Nagyboldogasszonynak (10 és 15). Az első a dinnye élvezetének is bizonyos mértékű határnapja volt, legalább ama jó időkben, mikor még nem a mai késői vegetáció adott irányt az emberi bölcselekedésnek.

A negyvennapos esőzés kílátásának is maradt fenn nyoma augusztusban is. Itt Bertalan látszott ugyanazt a szerepet játszani, melyet ma a június esős szentek, a német Hétalvó (jun. 27.), a francia és magyar Medárd (jun. 8.) és Gyáfás (jun. 19.), az angol St. Swithin vagy a németalföldi szt. Godelieve visznek. Valószínű, hogy a negyven nap ominózus száma a bibliai leli eredetű, hol Noé negyven napig volt a bárkában, Krisztus negyven napig böjtölt a pusztában, Mózes negyven napot töltött a Sinai hegyen stb.

Néhány hét még s csak álomnak fog feltűnni minden, a mi most a természet teljes pompájában

ból leköt és megragad, az erdők lombosatos disze, a lengő kalászkok után maradt aranyárga tarló, a rét s mező tarka virágai s beköszönt az ősz, Magyarország legbájosabb évszaka, a nyár káprázatos vegetációjának utolsó visszavetett sugara.

AMSTERDAM.

Az Amsterdamban legközelebb lefolyt véres zavargások szomorú alkalmá ugra érdeklődés tárgyává tette a politikai világ előtt Hollandiát, e különben kiválóan csendes országot, mely jelentékeny vagyona és hatalmas gyarmatai dacára oly csekély szerepet játszott az újabbrakor politikai mozgalmakban.

Amsterdam nem fővárosa Hollandiának, mivel azonban a fővárosnál (Hága) körülbelül háromszor népesebb s minden tekintetben jelentékenyebb hely, a közvélemény méltán valóságos fővárosnak tekintti. Hatalmas csatornák és folyók vízek tömkelege s mindennekfelett egy nagy, félig-meddig belföldi tenger s más oldalról egy tengerbőlörszerű nagy folyótorkolat eredetű fogva kiváló kereskedelmi várossá jelölték ki e helyet. S valóban Amsterdam a világkereskedelem egyik legnevezetesebb pontja. Itt is igen jelentékeny, tisztán gyémántsziszolással mintegy 700 üzlet foglalkozik. Pénzpiacát milliomos városoké mellett emlegetik, kikötőjéből évenként több mint 3000 hajó megy messze tengerre s áruforgalmának értékét milliórdokra teszik. E nagy kereskedelmi jelentőségénél fogva már a régebbi időkben «Éjszak Velenczéje»-nek nevezték el e várost. De nem csak azért, hanem mert, hasonlóan az Adria középkori királynőjéhez, a város lagunákon és apró szigeteken épült. «Ismerek egy várost, — írta már századokkal ezelőtt róla a híres rotterdami Erasmus, — hol az emberek, miként a madarak, fákön laknak.» A lagunákra épített házak alját ugyanis facölöpök képezik és némely nagyobb épületnél több mint 10,000 cölöpöt használtak fel. Az egész város, melynek lakossága ma 320,000-et megközelítő, 90 szigeten fekszik, mely szigeteket 300-nál több híd kapcsolja össze. E hidak nagy része mozgatható, hogy a hajók közlekedését ne gátolja. S már e tekintetben is lényegesen különbözik Velenczétől, melynek szilárd alkotása, bár közepén emelkedő hídjai alatt csak a gondolák tudnak áthalolni, hol tehát a mellékutczák egészen népteleneknek látszanak. Itt is kikötő ugyan majdnem minden utca, és minden ház egy egy raktár, hova a hajó terhet elviheti, azonban a hajóteher Velenczében igen jelentéktelen. Még feltűnőbb a különbség abban, hogy míg Velenczében a lagunák piszkos vize rendszeren az épületek alját verdesi és a gondolából kiszállva egy léppéssel az épületek belsejében vagyunk, Amsterdam csatornáinak partjait mindkét oldalt csinos fasorok és sétányok segélyezik és a csónakokkal a városi fogatok is versenyt futnak.

«Éjszak Velenczéje» egyik legtekintélyesebb épületét a királyi palotát mutatja egyik képünk. Az amsterdami egyszerűen palotának (Het Paleis) mondja. Meg is érdemli e nevet, bár szilárd és monumentális alkotása folytán várkastélynak is volna nevezhető. 13,659 oszlop tartja a palotát, melynek magasan fekvő tornyáról az egész városra a legszebb kilátás nyílik. Az egész épület csinos díszítményekkel és szobrokkal van tele. Homlokzatán ott látszik Amsterdam geniusa megkoronázottan, jobb kezében pénzét tartva. Oldalán négy nájad tart fejét korszoruk, jelképezve az ünnepet és vagyon, a világ kincseit. A város nagyságát s hatalmát jelezve ott látjuk még környezetében Neptunt is tritonjaival. A sarkokon egy-egy szobor áll. A tetőn egy emelkedő torony, felette kereszt helyett aranyozott hajó. Az épület hátsó részén, mely a posta-palota felé nyílik, szintén van egy homlokzati szoborportozat, mely Amsterdam kereskedelmét jelképezi, többek közt az Amstel folyót s az Y-nak nevezett torkolatot. E homlokzat felett van Atlas a gömböt hordva vállán s két oldalt az Örökös és Mértékletesség allegorai alakjai. E két homlokzatos De Quellyn szobrász készítette, a palota építőit Stalpert Dániel s Van Kampen Jakab. A palota belseje sok tekintetben igen nevezetes. Különösen szép a kápolna, melyben többek közt igen csinos szoborportozat van, mely Salamon ítéletét ábrázolja. A ternek híres újabbrakori holland festők, Flink, Bol, De Witt s mások munkáival telve. Különösen szépek De Witt baszreliefjei.

A másik kép az Amstel folyót mutatja be, mely Amsterdam nagy részén keresztül megy s egyik főcsatornáját képezi. E csatornák igen szabályozottak, hatalmas gátak veszik körül mindegyiket, úgy hogy a város teljesen védve van. Mint mindenütt Hollandiában, itt is e csatornák helyettesítik az utcákat, Amsterdamban több hajó jár mint Kési. A kikötőben, mely a város egész északi részét igénybe veszi, mintegy ezer hajó fér el. Nagyszerű mesterségesen épített hely ez s annál nevezetesebb, mert egy meglehetősen rakoncátlan belföldi tenger, jóformán sekélyes öböl végén épült, melyen a közlekedés sokszor lehetetlen. Épen ezért e belső tengerrel, a Zuyder-tóval meg nem elégedve, újabban óriási költséggel a hollandok még egy 84 kilométer hosszú csatornát építettek Éjszak-Hollandián át, hogy a nagy tengeri hajók annál könnyebben juthassanak be. Ha a Zuyder-tó alsó részét lecsapolják, a mint ez a harlemi tóval régebben történt, e csatorna lesz Amsterdam legfontosabb közlekedési eszköze.

A dúsgazdag városnak az említettekön kívül számos más nevezetessége is van. Odon templomai, nagyszerű bőrze-épülete ép oly nézni valók mint a város szélein levő csinos kerti lakok, gyönyörű virágokkal, melyek tenyésztésében a hollandok nagy mesterek és különösen a színek változatosságában nagy tökélyt fejtenek ki. A város zsibárus-boltjai és különösen a kiskereskedők bazárjai épen nem emlékeztetnek ugyan a hollandiai példabeszédszerű tisztaság-érzetére, de ezek csak kivételek és a város nagyjából csinos, sőt itt-ott valóban kellemes. Humanisztikus intézeteinek száma igen nagy, utcai koldusok nincsenek, de a szegényeket gondosan ápolják. Nevezetes, hogy a nagy vagyoni hollandi is ritkán tér pihenni. Nyári lakjaik, melyeket költői névvel ruháznak fel, mindeniknek vannak, de dologtalan töképenzések, mint Angliában és másutt, itt a ritkaságok közé tartoznak. Nemesak a vagyonosabb osztállynál, hanem a szegénynél is gyakran találunk izléses szőnyegeket és majolikákat. Minden lakás egy kis templom és az utazó, ki e csodálatos kis országban jár, valóban sajátos életet talál itt. Amsterdam világváros ugyan, de hollandi jellegét egészen nem vetkőzte le és nem csillagot gazdagsága, hatalmas kereskedelme, hanem a nemzeti sajátosság az, mely e fákön épült várost más nagy városokkal szemben is érdekessé teszi.

ÖR-MADARAK.

Az állatok között is megvan egy bizonyos neme az udvariasságnak. Szolgálatokat tesz egyik a másikának, önző érdekből ugyan, de mégis úgy, hogy bátran vehetni szívességek is. Ez udvarias állatok közé tartoznak az őrmadarak.

A legelső az őr-madarak közül, melynek jellemző tulajdonságait figyelemre méltatták, volt a krokodil-örz, trochilus, vagy műkifejzéssel *Hyas aegyptiacus*. Herodot, az éles megfigyelő képességgel megáldott történetíró és utazó az első, ki feljegyezte a sajátos összeköttetést, mely e kis madár és a krokodil közt fennáll. A többiek közt a következők írja róla: «Minden más állat és madár kerüli a krokodilt, de ez a trochilus-zal békében él, mert az a következő módon van hasznára neki. Mikor a krokodil kijön a partra, s eltájtja száját, a trochilus odaröpül és leszedi a pióczákat, melyek a krokodil fogaihoz vannak tapadva. A szörnyeteg azért olyan hálás, hogy sohasem bántja a kis madarat.»

Későbbi írók tagadták és valószínűtlennek állították az öreg görög e feljegyzését. Azonban a benszüllötték szintén tapasztalták ezt, hozzátéve, hogy a *czikk-czakk*, a hogy ők e madarat hangutánzásból elnevezték, sokszor annyira elmerül foglalkozásába, hogy nem vevén észre az idő telését, tülságos soká folytatja operációját — ebben a tekintetben hasonlít az emberi trochilus-hoz, a fogorvoshoz — úgy annyira, hogy a krokodil merő fáradtságból kénytelen száját becsukni. A trochilus sőtötöttlen ellenszégül ennek a hálálanságnak és addig karczolja lábaival és csőrével a krokodil szájának belsejét, míg az azt újra fel nem nyitja.

Újabbrakori írók, kik Egyiptomban jártak, megerősítik Herodot állítását, de nem igen hiszik el a benszüllötték által hozzá töltött megjegyzéseket. Azt mondják, hogy a trochilus nem a krokodilnak belsejét, hanem a szájának belsejét, ha-

nem csak olyan túrt jóakarója, és azok az esetek, mikor a madarat bekapja, bár ritkák, de a trochilusra nézve mindig végtetsek. S ez igen valószínű is, mert a krokodil, tudvalevőleg, egyike a legvérszomjasabb ragadozó állatoknak. Szerencsére a trochilus rendkívül mozgékony s így könnyen menekülhet a fenyegető veszedelem elől.

A trochilus a gázló-madarakhoz tartozik; csőre rövid, de lábai hosszúak és izmosak, s ezek képesítik arra, hogy oly feltűnő gyorsan mozgathasson.

KROKODIL-ÖRZÖK.

Ha nincs foglalkozása, akkor nyugton áll és türellemmel vár gondoskodásának hálálatlan tárgyára; de ha a szörny kifelé törekszik a homokra, akkor a trochilus működni kezd. Szorgosan repdes ide s tova, leszedvegetve a pióczákat, melyek az otromba állat testének puhább részeire tapadnak.

A lusta vadállat ilyenkor becsukva apró szemét, megfélejtkezik gondjairól és szendregni kezd, épen mint néha a boldog emberi halandó a fodrász működése alatt. Ezalatt a kis madár folytatja keresgélését, de e mellett élénken vigyáz, hogy valami tolazkodó ellenség s különösen ember, nem jön-e közelükbe. Ha ilyesmit észrevesz, a hű ör éles kiáltása felkelti a szendregőt és ez rögtön a víz védelme alá vonul.

Elhagyva a viszonzatlan figyelem és tünémenyt, csak néhány lépést kell tennünk Afrika erdeibe, hogy egy hasonlóan eseten vadállatot találjunk, melyet ép olyan gondnal és féltékenységgel őriz egy kis madár, mely meg kedvesebb, mint a krokodil-örz. Ez a rhinoceros és hű kísérője, a piros csőrű ökrö-csipő (Buphaga erythrorhinea) más néven rhinoceros-madár.

E madárka, mely a ragadozókhöz tartozik, Gordon Cuning szavai szerint, «a rhinoceros legeslegjobb barátja». Mellette van jóban, rosszban, őrizi nappal és rajta ül éjjel; valóban sohasem hagyja el, míg csak egy kullancs akad bőrére, vagy jobban mondvá, míg bőre van, melyben egy kullancsot megkapaszkodhatik.

A kullancsok, melyek a föld legfőbb erdejében fölkelhetők, a legnagyobb kint okozzák a rhinoceros, elephant- és hyppopotamusznak, dacára ez állatok vastag bőrének, mely látszólag oltalmat nyújt nekik. Meglehet, hogy e látszólagos oltalom csak nagyobb bajukra szolgál, mert a vastag bőrből még nehezebben tudják az alkalmatlan állatokat kirázni.

A madarak mindazonáltal könnyen bannak velük; csőrük olyan alkotás, hogy az elődők kisérdése nekik csak kellemes mulatság. Hogy ez még sem csekélység, azt tudhatja mindenki, ki megkísérelte már egy kullancsot levenni bőréről, s tapasztalhatta, hogy rendszeren odaszakad annak

RHINOCEROSZ-MADÁR A FEHÉR RHINOCEROSZON.

mélyen befuródott mérges feje. E kis madarak figyelmének eseten tárgyai illő háládatossággal viseltetnek irántuk, és sohasem ellenkeznek, bár néha a kemény csőr élénk fájdalmat okoz nekik; ellenkezőleg, a szabadalmak által, melyeket megengednek, kimutatják határtalan bizalmukat kis barátjukkal szemben.

A föld forró és posványos vidékein, hol a rhinoceros tanyázik, a könnyű seb is hamar veszedelmessé válhatik, sőt a legyek és más kiállhatatlan apró állatok odavonása által könnyen az állat halálát is okozhatja; ezért a szárnyas ör szorgosan figyel a sérült helyre és oly ügyesen s hatásosan ápolja, mint egy orvos. Abissziniában a benszüllötték nem szeretik e madarat, mert tudatlanságukban azt hiszik, hogy kutaszolás, mit csőrével véghez visz, gátolja állataik gyógyulását.

Mindazokból miket elmondtunk, kitűnik, hogy a rhinoceros-madár nem csupán önző cselokból szegődött vastagbőrű barátja védőjévé. Nem elégzik meg azzal, hogy a nyitabb, könnyebben hozzáférhető helyekről távolítsa el az elődöket, hanem gondal átkutatja otromba pártfogoltjára.

PIROS-CSÖRŰ ÖKRÖCSIPŐ.

nak egész testét, most egyik, aztán a másik fülebe dugja be kutató csőré, majd a százugokat vizsgálja meg, s figyelemmel néz utána, hogy a szem környéke nem forog-e veszélyben.

E jötekné kötelességet nem csak egy madár veszi magára, de mintegy áthatva a dolog fontosságától, néha egy féltucat szenteli magát

egy rhinocerosznak. A mellett nem csupán az elődök kikutatását tartják kötelességüknek, hanem — mint a trochilus a krokodilusnál — örködnék álma felett, és lármás kiáltással figyelmeztetik az ellenség közeledtére, sőt ha a zaj fel nem költi, arcukba repülnek és szárnyaikkal ütögetni kezdik. Cuning azt mondja, hogy nem egyszer hiúsították meg ez éber őrzők ellenség közeledését ez állatok felé, még ha a legóvatosabban történt is az. «Sokszor mérföldeken keresztül üldöztem rhinoceroszt s több lövésembe került, míg leteríthettem, s e madarak a végsőg kitartottak vele. Olyanok voltak, mint a tengerészek a tenger fölött sikló hajón, mert folyton nyakán és hátán ültek, s ha golyóm belefuródott, mintegy hat lábnyira felrepültek a levegőbe, éles ijedt kiáltással, hogy aztán ismét visszafoglalják helyüket. S a fák alacsonyabb ágai, melyek alatt a rhinocerosz elhaladt, lesodorták őket állomásukról, de mindig visszazálltak oda. Gyakran éjjel löttem le a vastagbőrűeket, mikor ittak a pataokban és a madarak azt híven, hogy csak alusznak, mellettük maradtak reggelig, s közeledéseimkor, mielőtt elrepültek volna, minden lehetőt megtettek, hogy a rhinoceroszt melyálmából felébresszék.»

(Folyt. köv.)

A KAUKÁZUSI MAGYAR EXPEDICZIÓ.

Déchy Mór, ki földrajzi tanulmányok czéljából már több hegyvidéket beutazott s azokról leírást és fényképi fólvételeket készített, f. évi júniusban másodízben utazott a Kaukázus vidékére, ezuttal dr. Schafarzik Ferencz m. kir. állami geológus társaságában. A két magyar utazó jelenleg már a Kaukázus magas hegyiségeinek és környékének tanulmányozásával foglalkozik, s az előhegyiségek megtekintése után szándékuk a legmagasabb tájra, az Elboruz hegyiségre menni, a mi vagy 40 napot vesz igénybe.

Érdekes utjokról dr. Schafarzik 1886. július 15-én Ksiloroszkban fölvartott levelében érdekes tudósítást küldött Budapestre barátjának, dr. Szontagh Tamásnak, a kinek szívességéből a levél közérdekű részleteit itt közöljük:

«Utazásunk Budapesttől ide, — írja dr. Schafarzik Ksitovskból — Odessán, a Fekete és Asovi tengeren át, Taganrogt és Rostortól érintve egész Vladicaksig épen 8 napig tartott. Utóbbi helyen ládákba osztottuk el podgyásunkat, hogy ne kellessen mindig az egészet magunkkal cipelni. Ez a kellemetlen munka három izzadástejes napot vett igénybe.

Június hó 28-án hagytuk el, Vladicavskat, Alagiron át a hegyiség belseje felé vevén utunkat. Első állomásunk a Czeja gletser volt. A hatalmas gletser nagyszerű oldalmorénáival, közép- és végmorénájával, Gletser-kapujával, melyből a szentes vízű jéghegy, 1 1/2° erős gletser-patak tájékozva rohan ki, természetesen nagyszerűségében mély benyomást tett reám. Néhány nappal ezután a Stardigori és Karagám gletseret láttam, mely utóbbi a kaukázusi gletserek királya. A felsorolt gletser a hegyiség főlánczatáról ereszkednek alá; firnregiójuk 10—12—16 ezer láb magasságban fekszik, mi már olyan magasság, a hová svájci hegymászók segítségével nélkül felhatolni nem lehet.

Benszüllött kísérőnkkel megkíséreltük a Czeja gletseren a mennyire lehetett fölfelé haladni. A bal oldalmorénán több órányira haladtunk felfelé; de aztán a gletser völgye hirtelen összenyűlt s a mi oldalmorénánk is elmosódott, úgy hogy ezental vagy a sziklákon, vagy pedig magán a gletser jegén kellett tovább botorkálni. Eleinte vagy két óráig a sziklákon és hómezőkön iparkodtunk előre; ott, a hol figyélyes falak zárták el utunkat, kötelek segítségével; míg végre is abba hagytuk ezen kimerítő utat s a gletser jegén próbáltuk meg az előnyomulást. Egy darabig csákányainkkal s hűsleges nagy kalapáccsokkal vágott lépesözetten a gletser oldalán előre is haladtunk; azon tervünkönl azonban, hogy a gletser tetejére feljussunk, sajnos, le kellett mondanunk; mert akkor a gletser közepe felé kellett volna tartani, hol a meleg déli idő folytán éleket veszélyeztető kőhullás állott be. Az éjjelt sátorban töltöttük, melyet a gletser aljában ütöttünk.

Magát a kirándulást hajnali 1/2 órákor kezdtük s délután 1 órá volt, mikor a gletser-eséshez értünk. Általában a dimenziók térben és időben itten igen szokatlanok. Sokszor azt hiszi az ember, hogy valamely rövid utat gyorsan tehet meg, de biz az azután

örökig tart, a felmerülő sziklák vagy a jég és hó miatt.

Legközelebb egy másodrendű hágón, a 8000 láb magas *Pumtana* hegyen mentünk át, az egyik északi keresztvölgyből a másikba. A jövő héten már magasabb régiókban leszünk.

Eddigi gyűjtéseim szépek. Kristályos kőzetek, továbbá a Jura és Kréta kővetei.

Mindketten jól érezzük magunkat a jelenleg előkészületeket teszünk egy 40 napos kirándulásra az *Elboruz* tájára és *Scanetiába*.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A Franklin-társulat kiadásában, Gyulai Pál szerkesztése alatt megjelenő *Ölcső könyvtár* egyre szaporodik s már a kétszázad túlhaladt füzetéből ismét néhány érdekes számot vettünk a hazai és külföldi irodalmak kisebb jeles műveiből. Legérdekesebb jelenség ezek közt — ha becse nem első is — egy fiatal, korán elhunyt költő irodalmi hagyományai, melyeket kortársa és barátja, ma már veterán költőnk egyik jelesbika, rendezett sajtó alá, hogy a virágjában elhalt költő oly szép reményekre jogosító, de érettegre nem jutható költői termékeit az enyészettől s a feledékenységtől megmentse. *Bozzai Pál* irodalmi hagyományairól szólnak, melyeket Lévy József adott ki s melyek az *Ölcső könyvtár* 212-ik számát töltik. Mivel kissé tüzetesen akarunk szólni felőlük, előre becsatjuk az ezzel egyszerre megjelent többi füzetek felsorolását.

A hazai irodalmat e füzetekben a következő képviselik: *Greguss* jeles tanulmánya a Balladáról, melyet a Kisfaludy-társaság 1864-ben jutalommal megérdemelt magasztalással tüntetett ki s melyet szerzője azután is bővített, itt-ott javított kiadásban hagyott hátra, melynek a jelen kiadás hű lenyomata. — *Csuzor* Gergely hősköltőművei (Az aradi gyűlés, Augsburgi tüközet és Botond s a félben maradt nagy Hunyadi-eposz töredékei; adalékul a jeles költő meséi, versei és prózája), végre *Fáy* Andrásnak a szinpadon maig is meglevő vígjátéka: a *Mátrai vadász*.

A külföldi irodalmait a következő művek képviselik: Longfellow regényes könyvdramája az *Arany legenda*, János Gusztáv jeles műfordításában; Chateaubriand *Renéje*, a villatalan már régebben megjelent Atala folytatása; Augier és Fousier iránydrámája *A szegény arszlannok*, melyet Augiernek a színházi cenzuráról szóló nagy érdekű előbeszéde vezet be; s végre *Constant* Benjamin (a híres nemzetgazdasági író) e század elején nagy hatást tett erkölcsi s társadalmi regénye *Adolf*, mely a juliusi forradalom utáni legkitűnőbb két regényről, Balsac és Sand George regényeinek ugyszólván példányát szolgáltat: mind a négy mű most jelenik meg nyelvényen; — míg Shakspeare egyik kedves vígjátékát *A sok zaj semmiért* — et, mely a Kisfaludy-társaság Shakspearejében Arany László fordításában áll, itt Ács Zsigmond szintén jeles fordításában veszünk. Bárcsak Shakspeare többi drámái is új meg új fordításra találnának, mert a Kisfaludy-társaság Shakspearejét — néhány darab kivételével — nem akarnók még véglegesen tekinteni.

Szóljunk végre néhány szót *Bozzai Pál*ról, a szép tehetségű, de szerencsétlen ifjú költőről, kinek tehetségét ádáz sors és kora halál kifejezően nem engedték, de a kinek néhány dala méltó, hogy irodalmunknak még hosszú korszakára fennmaradjon.

Bozzai 1829-ben született Zalamegyében, Kővágó-Eörs községben. A lyrai költészetre főleg a Petőfi elragadó dala és példája lelkesítette. 1847-ben kezdett írni. Erdélyi is batorította, mikor megismerkedett vele Pesten s Petőfi szintén buzdította, mikor *«A dicőségéről»* című költeménye az *«Életképek»*ben megjelent. Voltak olyanok, a kik az ismeretlen *Bozzai* név alatt magát Petőfit sejtették, s habár egy ismertetés azt mondja, hogy *«hang, forma és tartalom épen nem támogathatták e sejtésem alapos voltát»* — mi az ellenkezőt állítjuk, mert e korbeli költeményei némelyikén, pl. az *Adatok egy jó szót* (50. l.) vagy a *Hallgass el* (52. l.) ezimán is egészen a Petőfi hangja vonul át. A szabadságharcban a győzelem testü, 18 éves ifjú honvéd lett. A szabadságharc után besorozták, Josefstadthba vitték. A sanyarúság megtörtte, megbetegedett, 1852 tavaszán, minigyógyhatatlan beteg bocsátották el, és Zalamegyébe, Zánkára ment bátyjához. Már ugyanazon év június 24-én meghalt. Ez rövid, de szomorú élet-története.

Legelső költeményei még 1846—47-ből valók, s ezekben forrongó érzése már megtalálja a szép formát, a mi akkor még ritkább s nagyobb érdem volt mint ma. Egy szerelmi dala, a *«Holdas éjék»* című evelis I. száma, *«Altam ablakod alatt»* ... kezdetű (32 l.) különösen kiváló az érzés és képlet me-

legsége által. A már előbb is említett fellengző odájában, *«Adatok egy jó szót»* címűben, van két strofa (a második és harmadik), melyeket a legjelesebb költők is (abban a korban) magukénak vallhatnának. De talán legszebbek azok a honvágytól és az elvesztett szabadság után epeő sóvárgástól áthatott költemények, melyeket besorozott honvéd korában, a lezajlott szabadságharcra való visszaemlékezés sugallt a szenvedő ifjúnak, mint a *«Kisirtam könyveim»* (59. l.) melyben a szabadságot egy leány eszményében siratja el, kiért életét hiába tette kockára s áldozta fel ifjúságát; vagy a *«Petőfihez»* (68-ik lap), *«Lant és kard»* (70. l.), *«Kemény az élet»* (77. l.) s talán minden fölött a bár kissé hosszúra nyújtott *«Vándor vagyok»* (54. l.) című, melyben a hátán borjút hordozó besorozott baka hontalan szívének fájdalma oly igazán, oly megkapólag szólal meg. Egy megható elégi, *«Elhagyatva»* (74. l.) s egy bősos idylli ének: *«Boldog»* (76. l.) főlemítése még, elég tesz annak feltűntetésére, mit vesztett lyrai költészetünk, Bozzai Pál kora elhunytában. — 1848-ból, az akkor divatos lamennais-i hangon szól egy hosszabb prózai dolgozata *«Két könyv»* (79—1231.) melyben a szabadságról rajongó szív s eleven képletet, a bibliai hang accentsával, nyilatkozik. De a szegény ifjú lelkebe s kedélyvilágába tén mind ennél mélyebb bepillantást engednek 1851-ben, bűdosaságból Lévyhoz intézett levelei (I—XII), melyek méltón zárják be az emlékeztetnek szentelt kis könyvet, mely megérdemli, hogy hazafi és honleány meleg szívével olvassa végig s egy könyvet szenteljen a korán ellobbant lélek — a szegény ifjú — emlékeztetének.

Költeményei közül lapunk már évekkal ezelőtt közölt néhányat. Egyet még ezúttal is bemutatunk olvasóinknak.

Boldog.

Boldog, a ki udvarán,
Ósi tűzhely mellett,
Bús napon, vad éjszakán,
Nyugodalmat lelhet.

A ki árnyát megleli
Házfalán napestén,
Hová azt a reggeli
S déli nap lefesti.

Kinek udvarára száll
Az erdők galambja
S ablakát a vig madár
Meg-meglátogatja.

S a tavasz ha közeleg,
Bármi messze volna,
Puszták keményére meg-
Jön a vándor gölya.

Kinek vidám asztalát
Körzi gyermek és nő
S issza a hegyek borát
Apja serlegéből.

S hogya pirja fellobog
A csillagos estnek,
Gyöngye kézzel, hű karok
Puhá ágyat vetnek.

Jámbor emlékezte
Apja sirjánál meg
S reménye, jobb érzete,
Szívén gyermekének.

Boldogságának köre
Bátort minden víglat,
Nem ragadja messzire
Idegen kívánsát.

Hajh az élet egyre foly
S gondra jönnek gondok ...
Hol az ember, a ki oly
Irgyendő boldog!

Csendes hajlék, hűs magány,
Messziről sohajták! ...
Ah pedig téged talán
Soha nem láthatlak!

(1851.)

A Budapesti Szemle anguszti kötete már megjelent. Első czikke egy nagyobb irodalomtörténeti tanulmány Beöthy Zoltóttól, ki a múlt század végén élt és Kazinczy Ferencz irataiban nagy tisztelettel emlegetett Bárczy Sándor irodalmi pályájáról szól, a fennmaradt csekély adatokból sajátos jellemét is igyekezvén megismertetni. A tanulmányból egy részt már az akadémián felolvasott. Most itt az egészét adja, s abból ezúttal az első közlemény jelent meg. Ezt követi Hegedűs Sándornak szintén az akadémián tartott széköfoglaló értekezése *«A latin államok pénzügye»* 1865—1885. Medveczky Frigyes a negyedik és befejező közleményt írta *«Társadalmi problémák az állam regényekben»* című dolgozatá-

ból. Pálffy Albert folytatja *«A Dabóczy-család»* regényét. Fiók Károly, a szászkrít nyelv alapos ismerője a hindu drámaíródalom legismertebb termékeiből, Kálidásza *«Sakuntala»* drámájából a negyedik és ötödik felvonást közli, előre becsatván röviden az előzményeket. A szépirodalmi részt még Nagy László *«Ben-a-Hiba látománya»* című arab rege egészíti ki. A könyvismertetések közt Gy. P. kritika alá veszi Pór Antalnak Ipolyi Arnold püspökről írt életrajzát; Cs. pedig Deák Párkás egyik könyvét mely Forgách Zsuzsannáról szól. A Budapesti Szemle előfizetési ára egész évre 12 frt, félévre 6 frt.

Test- és egészségügy, középiskolák, tanítók, szülők és a művelt közönség használatára; írta dr. Schermann Adolf, az egészségügy rendes tanára. A közoktatási minisztérium által ajánlott tankönyv, melyből ezúttal a harmadik javított kiadás jelent meg a Révai-testvéreknek, a szövegbe nyomott számos ábrával. Az egészségügy a középiskolák tantárgya lévén, e munka könnyen megérthető tárgyalja az egészség feltételeit, a test ápolását, táplálkozását, az egészséges lakásokat, a rögtöni segélynyújtást, a ragályos betegségeket, stb. Ára 2 frt.

A történelmi kézikönyvek közt, melyeket az Athenaeum nyomdai társulat ad ki, a 13-ik füzet jelent meg, s ez Wellhausen munkáját közli Kardos Albert fordításában: *Israel népeinek története Jeruzsálem második pusztulásáig*. Wellhausen műve első kísérlet az újabb bibliai kritika eredményeinek összefoglalására, mely sokat változtatott a zsidó nép történeti és vallásos fejlődéséről eddig elterjedt fel fogásokon. A történeti előadás mellett a vallási, társadalmi és irodalmi állapotokat is figyelembe részesíti. Ára kemény kötésben 60 kr.

A Budavára visszafoglalásának emlékére készült monografiára és érmekre a fővárosi törvényhatóság ünnepélyre rendező bizottsága előfizetést nyit. A monografiát ismert történetbuvárunk, dr. Károlyi Árpád írta a fővárosi megbízásból. Budavár ostromát és visszafoglalását tárgyalja, még pedig a legszelebb körű kutatások alapján. Oly eredeti munkánk az ostromról, mely az adatokat feldolgozva és kritikával kísérve szólana, még egyáltalában nincs. A könyv már sajtó alatt van s nagy nyegredtben, fényesen kiállítva, 70 képpel, térképpel és mű-melléklettel diszítve az ünnepély napján, szept. 2-án jelenik meg. Előfizetési ára 5 frt, bolti ára 7 frt lesz. Az emlékünnepély alkalmából emlékérmeket is készített a főváros. Ezek is előzetesen rendelhetők meg. Az előfizetési pénzek Szabó Károly fővárosi jegyzőhöz Budapestben küldendők.

Folyóiratok. Az *Ungarische Revue* júliusi füzetében az első cikk Szalay Imrénnek az országos kiállítás műpári részét ismertető dolgozatából a befejező közlemény. Schwicker József a Salamon Ferencz könyve után Budapest középkeri helyzetét írja le. Angyal Dávid I. Lipót uralkodásához szolgáltat adalékokat az osztrák hisztorikusok fölfogása ellenében. Magyar tudományos könyvek ismertetése, régészeti leletekről szóló közlemény, a tudományos intézetek állásáról szóló jelentések egészítik ki a füzetet. — A *Művészeti lapok* 7-ik és 8-ik száma együtt jelent meg. Pártay Károly saját mozgó méhesét ismertet. Neiszer János a spekulatív etetésről ír. Ezenkívül kisebb közlemények olvashatók.

Korvinák fényképei. A nemzeti múzeum könyvtára a napokban kapta meg Veronából az ottani káptalani könyvtárban levő három Korvin-kodexnek fényképmásolatait. E kodexek czimlapjait *Girolamo Dei Libri* festette s a nemzeti múzeum már rég óhajtott fényképmásolatokat birni, mert ezek karakteréből más Korvin-kodexek miniatúrái is meghatározhatók. A fényképmásolatokat Csontos János akkor rendelte meg, midőn a múzeum által legújabb vásárolt Attavantes-Korvin-kodex ügyében Milánóban járt. A fényképek pontos elkészítésénél Giulini Károly gróf, veronai kanonok és káptalani könyvtárnok vállalta el a közvetítést. A másolatok a kodexek czimlapjairól és bekezdéseiről valók s mindössze 11 táblából állanak. Ezek által a múzeumi könyvtár fényképmásolatainak gyűjteménye jelentékenyen gyarapodott s az ekkorig ismert 120 Korvin-kodexből, mindössze 11 kodex van még az európai könyvtárakban, melyeknek czimlapmásolatai a múzeum könyvtárából hiányoznak.

A sárospataki ev. ref. főiskolai könyvtár többszörös példányairól 111 lapra terjedő betűrendes könyvjegyzék jelent meg. Számos becses művet sorol föl, melyek közt hungarikák is vannak. A jegyzék czélja, a füzet elején levő értesítés szerint, hogy a nevezett nagy könyvtár többszörös példányai közül a fölöjegyzeteket csere vagy eladás útján más könyvtáraknak ajánlja föl a főiskolai igazgatóság.

A jegyzék tehát megérdemli a könyvtárak és könyvjegyzékek figyelmét.

Előfizetési felhívást adott ki Lenkei Henrik Budapesti egy kötet költeményre, 1 frtjával, vagy díszpéldányra 1 frt 50 krjával, az összeg a szerzőhöz a Svábhegyre, Máthé-villa cimezenél.

Pályadíj. A mérnök- és építész-egylet ez évi építészeti nagy pályádjára hat versenymű érkezett. Legjobbnak s a jutalomra (egyletti nagy érem, pályadíj) méltónak az első számot találták. Jelégje *«Budapest»*, szerzője Wagner Ödön.

Magyar énekes Berlinben. Operánk jeles basszistája, Ney Dávid a berlini Croll-színházban vendégszerepel. Először a *«Zsidónő»*-ben, aztán a *«Hugonattak»*-ban lépett föl. A közönség és a kritika egyhangú elismerést nyújtott iránta.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A mérnök- és építész-egylet kirándulásai. A *Szechenyi-emléktábla* leleplezését, melyet a múlt év őszén az alduai tartományokban kitört háborúskodások miatt el kellett halasztani, a magyar mérnök- és építész-egyesület, mely az emléket a Vaskapu szabályozójának emlékére a Kazán szoros sziklafalába vésette, a folyó év szeptember havában fogja megtartani. A leleplezési ünnepély tanulmányi kirándulással lesz egybekapcsolva s 4—5 napot fog igénybe venni. Ezenkívül az egyesület az elmaradt oroszországi kirándulás helyett angusztius hóban a *munkács-besztrici vasút* építkezéseinek megtekintésére — ha elegendő számú résztvevő jelentkezik — társas kirándulást fog rendezni, mely három napra van tervezve. Az egyesület elnöksége felkéri a tagokat, hogy ugy az egyike, mint a másikra nézve részvételeket az igazgatónál mielőbb tudassák, hogy az utazási programot és részvételi díjakat megállapítani lehessen.

Az országos tűzoltó-szövetség a kholera miatt Fiumében nem tarthatván meg idej nagygyűlését, Szegebről és Győrből kapott meghívást. A győriek szeptemberre óhajtanák a gyűlést, a szegediek pedig bármikor készek az elfogadásra. A központi bizottság még nem választott ugyan a meghívásokra, de a körülmények csaknem lehetetlenné teszik e meghívások elfogadását. Az egész ügyet újra kellene szervezni, új körleveleket, új meghívókat kibocsátani, a vasutakkal újra tárgyalásokat bocsátkozni stb. és mind ehhez már nagyon rövid az idő, ugy, hogy a szövetség vezetői sokkal jobbnak látják az orsz. gyűlést tervét erre az évre egészen eljeleni és azt, a jelenlegi megállapodások és bejelentések fentartásával, a jövő évben Fiumében megtartani.

A pécsi országos dalünnep elő váratlan akadály gördült. A közös hadügyminiszter egyik legutóbbi rendeletével nagyon szűk határok közé szorította a katonai zenekaroknak a polgári ünnepélyeken való részvételét. A rendeletet először is a pécsi dalárünnepélyvel szemben alkalmazták, még pedig ugy, hogy az által a dalárünnepély megtartásának kétségeessé vált. Ugyanis az összes előadás másora nagy katonai zenekart igényel, s miután a Pécséti állomáshoz ezrednek kitűnő zenekara van, az ünnepély rendező bizottsága jó előre megterve a szükséges intézkedéseket, hogy a zenekart megnyerjék s a pécsi katonai körök is biztosították a rendezőseget arról, hogy a zenekar közreműködése elé nem gördülnek akadályok. A zenekar díját közös akaratral 700 frtban állapították meg. A legutóbbi napokban a rendező bizottság beadta kérvényét a pécsi katonai parancsnokságnak, mely azt a maga részéről meleg pártolással terjesztette fel a döntésre kisorszott 4-ik hadtestparancsnoksághoz. A hadtestparancsnokság azonban, hivatkozással a hadügyminiszteri rendeletre, megtagadta a zenekar közreműködését. E nem várt elintézés az első pillanatra némi zavart idézett elő, de a bizottság a pécsi zenekart fővárosi és vidéki zenészekkel megerősítve alkalmazza az ünnepélyen, és tudott gondoskodni arról, hogy a programmon csorba ne essék.

EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

A tanárok szemínáriuma. A filológiai szemínárium ügye, mely a lipcsei szemínárium mintájára fog Budapesten felállítatni, már az iskolai év elején megvalósul. A szemínárium czélja, hogy a tanári pályára készülő ifjak tapasztalt szakemberek vezetésével tanulmányokat nyerjenek arra nézve, hogyan kell tudományos munkáikat végezni. E végből külön helyiségekben dolgoznak és zavartalanul töltik szabad idejüket; szakszerű könyvtár áll rendelkezésükre és minden kétes esetben felvilágosítást kapnak a vezető tanártól, a ki folyton ott tartózkodik. A szemínárium helyisége egyelőre az egyetem-

épületben lesz, csak később fog egész külön helyiséget kapni, a mikor aztán a Trefort miniszter által a *«Budapesti Szemle»*-ben megpendített internátus is megvalósul. Az internátus három csoportra oszlik: modern-filológiára (magyar-német), klasszika-filológiára és történelmre. Az elsőnél vezető tanárok nem alkalmaztatnak; igazgatók: a magyar csoportnál *Budenz József*, dr. *Heinrich* Gusztáv, a másodiknál vezető tanár: dr. *Abel* Jenő, igazgató *Ponori Teverick* Emil; a harmadiknál igazgató *Salamon* Ferencz. Az egész szemínárium vezetése közvetlen összeköttetésben lesz a minisztériummal, ugy hogy az egyetemi tanári kar egyszerűen tudomásul veszi a szemínárium vezetőinek intézkedéseit.

MI UJSÁG?

Natalia szerb királyné háva, Sándor trónörökösével, júl. 28-án érkezett Szliácsról Budapestre. Hat hétig időzött Szliácsen, hol igen jól találta magát. Budapestben most csak másfél napot töltött. Ez alatt megjelent Strobl szobrász műtermében, ki a királyné mellszobrát készíti. A királyné júl. 30-án utazott el Belgrádba. Budapestben időzése alatt a királyné meglátogatta ismét a Tököllyáram intézetét, melyben husz szerb ifjú nyer teljes ellátást tanulmányai befeljeszésére. A királyné szándéka, hogy Belgrádban is alapít ilyet, s az intézet igazgatóját, Popovicsot meg is hívta a szerb fővárosba, hogy utmutatásait igénybe lehessen venni. Napközben még bevásárlásokat tett, s pénteken kora reggel elutazott.

Haynald bíbornokról a bécsi lapok ismét forgalomba hozták azt a hírt, hogy egyházfeljedelmi székét nyugalmommal akarja felcserélni. Hir szerint ismételte szándékát Rómában és Bécsben, hogy kolostorba léphessen, de tagadó választ nyert. Most tehát egy kisegítő püspököt kér maga mellé.

Mammuth csontok és népvándorláskori emlékek. *Zala-Egerszeg* közelében, a bötéfi határban, egy mezei út mellett, a járókelőknek már régebben feltűnt, hogy időről-időre rendkívüli nagy csontok tűnöznek elő. E körülmény arra bírta Kovács Károlyt, Zala-Egerszeg város polgármesterét, hogy a helyszínen ásásokat eszközöljön, a minek azután meglepő eredménye lett; egy mammuth-csontváz maradványaira akadt, melyek közt van egy állkapocs, lábszárcsontok, egy forgócsont és 5 darab teljesen ép, zománczos fog, melyek mindegyikének gyöke 12 cm. hosszú, 7 cm. széles és a fog hossza 8 cm. A rendkívül érdekes leletről a polgármester értesíté a nemzeti múzeum igazgatóságát. — A *Hernád-völgyben* pedig népvándorláskori emlékek egész tömegére bukkant Műnch Sándor. Egy tavalyi kirándulásban itt-ott régi falmaradványokra talált s midőn most tovább kutatót, egész erődítmény-hálózatra lett, mely dombról-dombra, hegyoromról-hegyoromra, mélysegek és sziklák felett húzódott tovább. Már a lethonkói falak oly erősek, hogy okvetlenül évtizedek munkájába kerültek. A két Béla és a Hernád völgyeiben számos ily fal van, egész messzire a szepességi Turnyikig. A Csingóvár, Hradisko és Marczelvár tövében őskori cserepeket és kőgyereket ástak ki s így e falak átkutása is gazdag eredményre kecsegett.

A telefont egyre tökéletesítik, s mind nagyobb távolságokra használják. Eddig általában csak helybeli szolgáltatásokat teljesített, városok egyes részei közt. Most már városokat is összeköttetésbe hoznak vele. *Bécs* és *Brünn* közt auguszti első napján rendezés telefon-összeköttetés lép életbe. A próbák jól sikerültek a két város közt. Az összeköttetést a bécsi postaingázgatóság létesítette. A telefon öt percnyi használatáért 1 frt lesz fizetendő. A közlekedés azonban még sok kívánni valót hagy hátra. Miután ugyanis a bécsi és brünni telefon-hálózatok nincsenek kapcsolatban a két város között létesített telefontal, a feleknek el kell menni az illető állomáshoz. A két központi állomáshoz jegyeket adnak ki, melyeket már délelőtt kell váltani, hogy a másik fél értesíthető legyen arról, hogy beszélni kívánnak vele és a meghatározott időre az illető állomáshoz megjelenhessenek. Mint látszik, a Bécs és Brünn közötti telefon-közlekedés még meglehetősen nehézségekkel jár, remélhetőleg azonban nem sokára segítenek a felmerülő hiányokon.

Gonosztevők arczképalbuma. A budapesti egyetem anthropológiai tanára, dr. *Török* Aurél egyetemi tanár, ki legutóbb dr. *Taufér* Emilnél, a lepoglavai fegyház igazgatójánál tett látogatást, a fegyházban levő gonosztevőket tanulmányozta. Taufér 850 fegyenczet mutattott be, a kiket Török a bűntények egyes nevei, valamint az illetők személyes sajátságai szerint észlelés alá vett. Dr. Taufér hazánkba, a ki

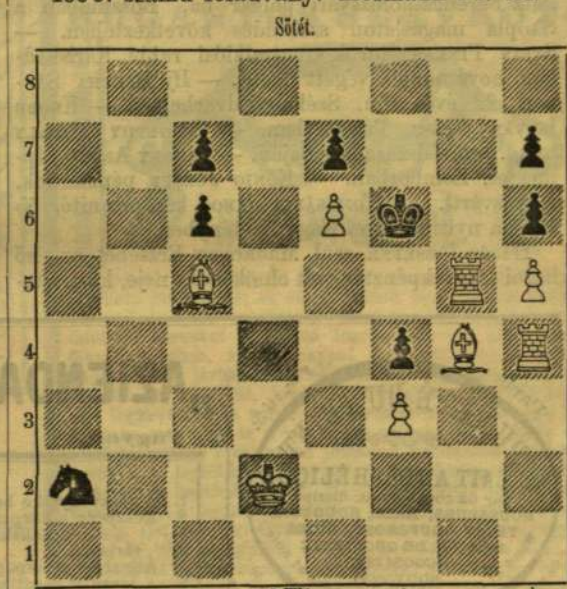
mint kriminálista a külföld tudományos köreiben is méltó elismerést vívott ki magának, már évek óta szolgáltatja az adatokat az anthropológiai múzeum számára. Nevezetesen a fegyenczeket lefényképezeti és ezeket a bűntények nevei szerint csoportosítja. Így évek hosszú során át 750 fegyencet fényképet gyűjtött össze és a kiskori és nagykori fegyenczeket külön osztályozta. Külön vannak csoportosítva továbbá a gonosztevők a bűntettek nevei szerint, u. m. a gyilkosok, az emberölésért, súlyos testi sértesért elítéltek, a rablógyilkosok, a tolvajok, az okmány- és pénzhamisítók, a szikkasztók stb. Külön vannak még az olyanoknak a fényképei is, kik bűntettüket pillanatnyi felhevülésben és külön azoké, a kik gonosz indulatból, számitásból, nyereségvágyból vagy haszonleséssel követték el. Végül külön vannak azok, a kiket csak egyszer büntettek meg és külön, a kik már többször szenvedtek büntetést. Ez utóbbiak közt vannak olyanok, kik már hetedizben kerültek a fegyházba. Dr. Taufér Emil ezt a külföldön is méltó érdeklődést keltett gyűjteményt az anthropológiai múzeumnak ajándékozta és átadta dr. Török Aurél tanárnak, a ki a lepoglavai fegyházban tett személyes észleletei e gyűjtemény segélyével folytatni fogja. Egyuttal megemlíti, hogy Taufér Emil a boszniai fegyházak főfelügyelőjévé nevezetett ki.

A *«Jogtudományi Közlöny»* július 30-iki száma (31-ik) a következő tartalommal jelent meg.

A törvénykezés reformja. Az eljárás. — Dr. *Podhányi* Gyula rózsahegy kir. székbi bírótól. — Jogirodalom: A római jog külső története és institúciói. Irta dr. *Vécsei Tamás* egyetemi tanár. — Törvénykezési szemle: Az ügyvédi rendtartás. Dr. *Alföldi Dávid* egyi ügyvéd. — A biztosítási szerződésekből származó keresetek illetékessége. F. A. tól. — Adalékok a magyar bűnvádi eljárás fejlődéséhez. XXIII. Kihallgatható-e a kiskori mint sértett a bűnvádi perben, ha szülőjével, mint tettesrel áll szemben? Dr. *Gruber* Lajos budapesti ügyvéd. — Különfélék. MELLEKLET: Curiai Határozatokhoz. — Kivonat a *«Budapesti Közlöny»*-ből.

SAKKJATEK.

1395. számú feladvány, Hofmann Fr.-től.

Világos indul s a negyedik lépésre matot mond.

Az 1388. sz. feladvány megfejtése.

Mazel J.-től.

Megfejtés.

Világos	Sötét.
1. Fd5—e4	Kd4—e4: (a)
2. Vh6—d2	t. sz.
3. V v. H matt	
1. ...	Kd4—e4: (b)
2. Vh6—b6	t. sz.
3. Vb6—b4 matt	
1. ...	Kd4—c3
2. Vh6—d2 + stb.	

Helyesen fejtették meg: Budapest: K. J. és F. H. Andorfi Sándor. — Kovács J. — *Az Erkel-szakkör* nevében: Exner Kornél. — Tarnócsan: Németh Péter. — H. Nádudvaron: Blánár J. — A pesti sakk-kör.

Az 1389. sz. feladvány megfejtése.

Exner K.-től.

Megfejtés.

Világos.	Sötét.
1. Fa7—b8	Fh2—b8: (a)
2. Va5—a8 +	Kb7—a8:
3. Fd7—c6 matt	
1. ...	Hc3—b5
2. Va5—a6 +	t. sz.
3. F v. V matt	

Helyesen fejtették meg: Budapest: K. J. és F. H. Andorfi S. — Kovács J. — Tarnócsan: Németh Péter. — H. Nádudvaron: Blánár J. — A pesti sakk-kör.

miniszter. — Augusztusban. — Amsterdam. —

A megrendelési forrásokat illetőleg utalunk
«Kwizda köszvényfluidja» című hirdetésünkre.

kérjük a t. közönséget, mindig K. W. I. Z. D. A. K. Ö. S. Z. V. folyadékát kérni és arra figyelni, hogy ép úgy, mint a
den üveg, valamint a carton is a fönnebbi védjegyet

A t. cz. közönség becses figyelmébe ajánlva.

Előfizetési felhívás

1886 július 1-én egy új
egész évi előfizetést nyitunk a

Magyar Merkur

hiteles sorsolási
tudósítóra.

Ezen lap magyar-német szövegben havonként 2-3-szor jelen meg, esetleg gyakrabban is, és közvetlen minden jelentékeny húzás után könnyen érthető és észszerű táblázati áttekinthetőséggel közli a hiteles húzásokat, továbbá a húzókat t. i. a kisorsolt, de még át nem vett nyereményeket, emellett a sorsjegy-birtokosra nézve nélkülözhetetlen közlő.

Az előfizetés legelőször
postautalvánnyal eszközölhető és a Magyar Merkur sorsolási tudósítójához: Budapest hatvani utca 17. címzendő.

Előfizetési ár:
bérmentesen házhoz
küldve vagy posta útján
egy egész
évre csak **2 ft.**

A Magyar Merkur
kiadóhivatala.

Alapított
1876.
Szabott árak.

LUSTIG EDE

KEREPESI UT 2. SZ. BUDAPEST.

Elvém:
„Nagy forgalmat olcsó szolid és szabott árak mellett elérni.”

Ajánl legjobb minőségű gallért, kizelót és inget
olcsó és szabott árakon.

Fehér chiffon-ing rajz szerint 2.25
Ugyanez gallér és kizelő nélkül 2.—
6 darab gallér Budapest vagy jógaz 1.20
6 Coquelin vagy Andrassy 1.30
3 pár kizelő rajz szerint 1.10
Dús választék nyakkendő, kesztyű, zsebkendő, mell-kéz-
gombok stb. dívatárunkban.

A t. vidéki közönség, ki az iskolaév kezdé-
tén fővárosunkat meglátogatja, ez alkalom-
mal üzletben a következő legjobb minő-
ségű felszerelvényeket, a megjegyzett olcsó
és szabott árakon vásárolhatja.

I-só rendű felszerelvény u. m.

6 darab chiffon-ing divatos gallér és kizelővel
vagy anélkül 13.50
6 pár lábravaló erős eroisból 9.—
12 darab 4-szeres divatos gallér rajz szerint 2.60
6 pár 4-szeres divatos kizelő rajz szerint 2.20
6 pár kötött félharisnya legjobb minőség 2.40
7 darab törülköző, t. i. minden napra 1 darab, a
törülközőkre hímzeve van a használatba vétel
napja vasárnaptól szombathig 4.20
12 darab len zsebkendő fehér vagy színes 4.—
1 felselyem esernyő 2.10
ft. 40.—

II-od osztályú felszerelvény u. m.

6 darab chiffon ing 12.—
6 pár lábravaló 6.—
12 drb divatos gallér rajz szerint II-rendű 2.—
6 pár divatos kizelő rajz szerint II-rendű 2.—
6 pár félharisnya 1.50
6 drb zsebkendő fehér vagy színes 1.50
ft. 25.—

Videki megrendelések pontosan utánvétellel eszközölhetnek. — Árjegyzék díj- és bérmentesen.

500 aranyat fizetek annak,

ki dr. GREENSILL, a lelyl-sav szájvíze
használatát után — egy üveggel 40 kr.
— még valaha fogfájást kap vagy le-
hellete fűzős leand. Dr. Greensill fog-
széptéje, mely a szájvíz után haszná-
landó, a fogakat fényes fehérré teszi.
A szer ártalmatlansága biztosított.
Ára 40 kr. Kapható gyógyszerárúban,
illatzerkereskedésekben, s előkelő fod-
rászoknál. Dr. GREENSILL ROBERT,
tanár, Párisban. Főraktár Budapestben
Dankovszky Istvánnál V. k., József tér 2.
sz. Török Józsefnél VI. k., király-utca
12. sz. Neruda Nándornál IV. ker., hatvani utca. Liborius Kiss
IV., kis híd-utca 3. sz. Budán Kabakovits Györgynél illat-zer-
keres. II. ker. fő-utca, 30.

Folyékony
Glycerin-Crème.

Kielhausertől, Graczbán.

A folyékony glycerin-crème sikerült
egyesítése a legértékesebb szereknek,
melyek a bőr nemcsak simábbá
és finomabbá teszik, hanem an-
nak fiatalos frissességét fontartják.
Övszer a levegő, szél és nap befo-
lyása ellen, eltávolítja a szeplőt,
napsütést, márfoltot és minden hasonló
arczisztartatlanságot. Egy üveg ára 1.20.

Legfinomabb glycerin-szappan
glycerin és illatos növényekből, kitűnően tisztít
és elkeníti a bőrt, és a finom piperezappan minden kívánt
előnyeivel bír. Darabja két papírban 35 krajczár.

Párisi hölgyor a bőrnek leggyen-
gédobb fehér színt
adja, és ártatlansága mellett mégis a bőrt simán és szá-
razon tartja. — Hölgyeknek, úgy férfiaknak is borotválás
után nagy kedveltségnek örvend. Egy doboz ára 50 kr.,
fehér, rózsaszín és sárga (Rachel).

Kézmosó-por mandula-szappan és sper-
macetből készíte, a legár-
tatlanság arc- és kézbor-tisztító szer. 1 doboz ára 50 kr.

Rouge végétal kit. arczpi-
nappalra és estére. — Ára 50 kr.
Török József gyógyszerésznél,
Budapest, király-utca 12.
Hamított hölgyor-tól és glycerin-
crème-től óvakodni tessék. Csak az ék-
tendő valódnak, melyben dobozban, vala-
mint utasítás a mellékelt védjegy van.

A BUDAPESTI
KERESKEDELMI AKADEMIA

folyó évi szeptember hó 1-sején az V. ker., Alkotmány-utca 11. szám alatt
fekvő új épületében harminczadik évfolyamát nyitja meg. —
Midőn ezt a szűlők és gyámok figyelmébe ajánljuk, megjegyezzük, hogy az
intézet célja: a kereskedő pályára lépő fiatal embereket az általános
műveltség alapján a kereskedői hivatásra, még pedig ennek felsőbb
ágaira is, minden tekintetben alaposan előkészíteni, őket nemcsak
értelmi és szaktudományi, hanem erkölcsi és nemzeti irányban is
nevelni, és még mielőtt a kereskedésbe lépnének, az iskolától telhető-
leg gyakorlati tekintetben is kiképezni. — A három évi tanfolyamból
álló intézet igazgatását, szerveztét, tantervét, a felvételi feltételeket tárgyzó
értesítőt az igazgatóság kívánná bérmentesen megküldi.

Ugyancsak az igazgatóság készséggel ad felvilágosítást az intézetben fenn-
álló és a fővárosi kereskedő testületnek, valamint az intézet vezér-
bizottsága által alkotott alapítványi tanfelügyeleti helyeket és a tandíj-
mentesség elnyerését illetőleg.

Azon ifjak, kik az intézetben érettségi vizsgálatot tesznek, fel vannak joga-
sítva, hogy hadkötelezettséget mint egy évi önkéntesek teljesítsék.
Az intézettel egy évi kereskedelmi szaktanfolyam áll kapcsolatban,
olyan ifjak számára, kik gimnásiumi vagy realiskolai érettségi bizonyít-
ványt vagy valamely szakiskolai végbizonnyítványt nyertek, és tisztán a ke-
reskedelmi szaktudományokat egy év alatt elsajátítani óhajtják.

Budapecsten, (V. ker., Alkotmány-utca 11. sz.) 1886 július 26.

A budapesti kereskedelmi Akadémia igazgatósága.

Magyarhon első, legnagyobb és legjobb hírnevű óráüzlete.

BRAUSWETTER JÁNOS SZEGEDEN

cs. kir. és m. kir. szab. chronometer
és műtárs, főtárlója az első
egyedüli kulcs nélkül föl-
huzható remontoir
inga-órának
stb. stb.

ÓRÁK 10 ÉVI JÓTÁLLÁS MELLETT
ARANY ÉS EZÜST ÉKSZERTÁRGYAK
RÉSZELETFIZETÉSRE
Kitűntetve:
London 1871.
Kecskemét 1872.
Bécs 1873. Ujvidék 1873.
Szeged 1876. Páris 1877.
Székesfehérvár 1879.
Budapest 1885.

Levélbeli megkeresésekre pontosan válaszoltatik.
Képes árjegyzék bérmenten. Irvítások pont. eszközölhetik.

Rendet, nemesség, met díszok-
let, kitüntetések, ponton és
tábori díjak, továbbá a köz-
vetlen, levelet közli a
szállít. N. D. 3455. Haasenstein és Vogler
tésiroda Budapestben.

Egy beteg- és gyermek-
szobor

BITTNER-féle

Conifera-Spirit

a valódi fertőtlenítő és
zsamos gyantás, belső-
szer a légző szervek bajait
Kapható a gyógyszerárúban,
azonban világosan Bittner-
Conifera-Spirit és Bittner-
szabadék. porlasztó kére-
se.

2015 Fő letét

BUDAPESTEN: Török József
gyógyszert., király-utca 12.

BITTNER-féle

fenyőtű-fürdőkivonta

A fürdő e kivontat kitűnő
gálatokat tesz gőrvényes, erős
köszvényes bajoknál, ideg-
sok, a légző utak nyakké-
nak hurutos bajainál, vala-
a tagok általános és külön-
gyógyosságai.

A Franklin-Társulat kiadásán
dapesten megjelent a minden
árusnál kapható — az osztr. kir.
mára Szellinski György és k. a.
árusnál Bécsben 1., Stefaniplatz.

AZ IPARTÖRVÉNY

MAGYARÁZATA

A földművelés-, ipar- és keres-
delemügyi m. kir. miniszter-
vatalos adatainak felhasználásával

BALLAGI BÉLA

Magában foglalja az 1884.
törv.-czikk végrehajtása iránt
csajtott összes miniszteri rend-
ket, s elvi jelentőségű határozat-
ait.

Ára füzve 2 ft 50 kr.

A községi rendtartás

kézikönyve

tartalmazza az 1886. évi
XXII. és XXIII. törvény-
kek (a községi, törvény-
sági és fegyelmi törvény-
hiteles szövegét, kiegészít-
miniszteri és curiai dolo-
nyekkel, utasításokkal, a
ségek hatáskörének, a kö-
ségi előjárók, törvény-
sági tisztviselők, bizottsá-
teendőinek elősorolását, a
magyarazatokkal és irón-
példákkal.

Irta
Szokolay István

Írtudor

Ára füzve 1 ft 50 kr.

32-IK SZÁM. 1886.

BUDAPEST, AUGUSZTUS 8.

XXXIII. ÉVFOLYAM

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és egész évre 12 ft
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: 1 félre — 6 • Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG: egész évre 8 ft
1 félre — 4 • Csupán a POLITIKAI UJDONSÁGOK: egész évre 3 ft
1 félre — 3 • Külföldi előfizetőknek a postai-
meghatározott viteldij is esatolandó

LISZT FERENCZ.

1811—1886.

A világ legnagyobb zenésze nincs többé. A
zongora-király, kivel e haza földje ajándé-
kozta meg a zene világát, a mult hó utolsó
napján Bayreuthban, hova a Wagner-előadá-
sok meghallgatása végett utazott, kiszenvedett.

Halálával egy rendkívül fényes, dicsőséggel párat-
lanul teljes életpálya záródott be, melynek ragyo-
gásából szülőhazájára és a magyar névre is esik
egy sugár. A tizenkilencedik században nem
volt a zenei előadásnak nagyobb mestere nála,
még hozzá fogható sem, sőt az őt megközelítő is
kevés. Elsősége minden vitán fölüli áll annak
a magyar születésű nagy zenésznek, kinek művé-
szete királyokat és nemzeteket büvölt el, s kinek
élete folytonos diadalút vala, melyen önkényt
hódoltak meg varázshatalmának a szívek ezrei,
önként hordták lábaihoz a babért. Azok közé a
hódítók közé tartozott, a kiknek «kicsiny Macze-
dónia»: a földteke legműveltebb része, az Atlanti
oczeántól a Néva partjáig hordozta meg hódító
uralkodói pálezzáját. Az egész művelt világ ünne-
pelte, csodálta s a művészet egyetemessége nevé-
ben a magáénak tartotta; mindazonáltal mégis
a miénk, magyaroké volt leginkább s művésze-
tének legfényesebb sikerei magyar tárgyú zene-
költményeirehöz fűződnek, melyeket ő szülőföldje
geniusától ihletve alkotott s vezetett be a művé-
szet magas régióiba. Általa ismerte meg a külföld
a magyar zenét, melynek műbecsét, addig alig
sejtett szépségeit a zeneértő világnak ő magya-
rázta meg ékesen, elbájolóan. Ha elveszte fölött
gyászlatyolt ölt magára a zene muzsája, ha a
zenevilág egyeteme könyvet hullat a mester halotti
leplére: a miénknek kell lenni e könyvek között
igaz fájdalomtól a legnagyobbobbnak.

És most vessünk egy futó pillantást arra a tü-
neményes életpályára, melynek több mint hatvan
éve a diadaloknak volt folytonos láncolata, egy
valódi tünderalom, tele kéjjel, káprázatos fény-
nyel, a minőhöz hasonlót az élet sok-sok millió
között alig egy-két kegyeltének juttat.

Liszt Ferencz életiról följegyezték, hogy az
1811-ik év október 28-án egy rendkívül nagy és
fényes üstökös volt látható az égboltozaton,
melyhez sok kalandos hozzávetést fűzött a nép-
babona, többnyire rémületest. De egy szerény
gazdatiszt Magyarország legnagyobb birtokosa-
nak, Esterházy hercegnek egyik jószágán, Do-
borjánban, Liszt Ádám, Haydnnak benső barátja
s maga is zenész, igéretet látott a fényes égi jel-

Barabás Miklós rajza
A Liszt F. Által 1846.